

VALNÁ HROMADA UHS se koná ve čtvrtek 27. ledna 1994 v 10.00 - 13.00 hod.; odpolední setkání na téma výstav a výstavní činnosti ve 14.00 - 17.00 hod., obojí v bývalé knihovně kláštera servitů sv. Michala - vchod z Melantrichovy ulice č. 17/971, 1. patro. Srdečně zveme!

Výzva k nominaci na CENU JOSEFA KRÁSY: své návrhy prosím oznamte neprodleně na adresu sekretariátu UHS (Husova 4, 110 00 Praha 1, tel. + fax: 24 22 94 36).

Z OBSAHU

L.Konečný: Trpaslíci a obři
Dopis poslancům k zákonu o vývozu
Vládní návrh zákona o vývozu
R. Prah: Co k tomu říci?
Zpráva pracovní skupiny k zákonu o vývozu
M. Horyna: Šance pro památky
Memorandum na ochranu kulturního dědictví
I. Muchka: Konec kartoték, začátek databází?

Editorial: Kultura - věc veřejná

Není to tak dávno, kdy kulturní statky byly z malé části soukromé a z naprosto převažující části veřejné, dokonce státní. Od převratu se tento poměr mění a i když se ve skutečnosti asi nezměnil zásadně numericky, přece jen se změnil psychologicky - po restitucích a dalších akcích, po zavedení tržních principů do obchodování s uměleckými díly, zakotvil už pocit, že záležitosti kultury spočívají vždy na konkrétním respondentovi, který o nich a s nimi jedná.

Ani klima současného liberalismu však nemůže zcela relativizovat takové pojmy jako je kupříkladu pojem kulturní památky a to v jeho významu nikoli jen pro jednotlivce, ale pro veřejnost, dokonce pro národní kolektiv. Kdo ale má opatrovat a střežit povědomí tohoto významu? Má to být jen stát reprezentovaný ministerstvem kultury, které samo kodifikuje legislativu ochrany kulturních památek, reguluje pravidla vývozu kulturních předmětů, vytváří zásadní podmínky pro práci kulturních institucí a dělá mnoho dalších věcí? Nebo stačí k opozici hlas morálně odpovědného jedince, pobouřeného odborníka, který pak obvykle přichází už pozdě?

V teprve vznikajících, skutečně demokratických poměrech naší společnosti, stále ještě jeze mezi mocí státu a svědomím zasvěcených odborníků - jedinců značně prázdný prostor, který by měly obsadit občanské veřejné aktivity. Uměleckohistorická společnost, jejímiž jsme členy, má smysl jako taková občanská veřejná aktivita. Proto chce také na svém lednovém shromáždění umožnit výměnu názorů, která by odbornou veřejnost informovala o stavu věci, jež se nás všech velmi dotýkají, a která by vedla ke konsensu požadavků na ochranu základů české kul-

Lubomír Konečný
Trpaslíci a obři aneb znovu o „Birnbbaumově devíze“

Před časem otiskl časopis Umění vzpomínkově laděný článek recentně zesnulého Vladimíra Denksteina, věnovaný tzv. „Birnbbaumově devíze“. Denksteinovým záměrem nebylo sumárně zhodnotit dílo a metodu tohoto „klasika novodobého českého dějepisu umění“, nýbrž na základě osobní zkušenosti připomenout jeden výmluvný detail, který v hutné zkratce osvětluje Birnbbaumovu osobnost. Takovýmto detailem podle Denksteina je tzv. „Birnbbaumova devíza“, pomocí které V.B. formuloval „vztah badatelů k dílu jejich předchůdců“, a „kterou

zvláště v přednáškách o metodě dějin umění často opakoval s takovým důrazem, že jsme si ji zapamatovali po celý život: každá generace stojí na ramenou generace předešlé a na její vlastní ramena už nastupuje generace budoucí.“ Není pochyb, že toto je velmi šťastná formulace - nejen pro pokorný ethos svého poselství, ale také (a to v nemenší míře) díky své pregnantnosti a téměř vizuální názornosti. Právě tyto kvality Birnbbaumova výroku však nolens volens nastolují problém, který si zjevně uvědomoval i V. Denkstein, když napsal: „Nevím, zda [V.B.] tuto devízu převzal odjinud či byla-li to jeho vlastní formulace ...“

Skutečnost je taková, že tzv. „Birnbbaumova devíza“ je variantou tradiční scholastické metafory, jejímž „autorem“ byl Bernard z Chartres. Korunním svědkem je biskup Jan ze Salisburie (Joannes Saresberiensis), který v roce 1159 napsal: Dicebat Bernardus Carnotensis nos esse quasi nanos gigantium humeris insidentes, ut possimus plura eis et remotiora videre, non utique proprii visus acuminis, aut eminentia corporis, sed quia in altum subvehimur, et extollimur magnitudine gigantea.² Toto přirovnání současníků k trpaslíkům, kteří sedí na ramenou obrů a těší se dobrému (či přesněji: lepšímu) rozhledu právě díky této historicky výhodné pozici, bylo použito celou řadou autorů - od filozofů 13. století přes nonkonformní myslitele pozdní renesance (Giordano Bruno), až ke klíčovému figurám moderní vědy (Isaac Newton).³ Bernardova metafora se stala paradigmatickým vyjádřením vztahu mezi generacemi a jedním z topoi diskusí o vědeckém pokroku. Historie jejího použití a interpretací je totožná s historií postojů k minulosti a tradici. Podle jednoho z těch, kteří se tuto historií pokusili rekonstruovat se citovaná metafora stala tak populární právě proto, že základní problém tzv. querelle des anciens et des modernes řeší s pomocí nezapomenutelného obrazu: „Obraz moderních, kteří stojí na ramenou svých předků je výrazem uvědomění si historického myšlení západoevropské civilizace, že základem její kultury je antika.“⁴ Viděna na tomto pozadí je „Birnbbaumova devíza“ tradicionalistická „na druhou“: Progresivní tradicionalismus vyjadřuje tradicionalistickým způsobem. Problém recepce „trpaslíků a obrů“ je navíc kompli-

BULLETIN 4/93 Vol.4; A Quarterly published by the Board of the Czech Association of Art Historians; CONTENTS:

CZECH
ASSOCIATION
OF ART HISTORIANS

Lubomír Konečný: Giants and Dwarfs || Open letter for members of Parliament|| Government proposal of a law on export of cultural items || R.Prah: Is there anything to say about it? || Report of a group for modifications of the law's proposal
M.Horyna: Chance for monuments || Memorandum on protection of nat.heritage

kován tím, že již zmíněná názornost, ba vizuální výraznost této metafory nezůstala bez ohlasu ve výtvarném umění samotném, které se tak pro historika umění může stát jakýmsi paralelním zdrojem jejího poznání. Spojitost této metafory s motivem „apoštolů na ramenou proroků“, známým z řady středověkých památek (Chartres, Bamberg, Naumburg, Merseburg ad.), je sice diskutabilní, ale „dosud zůstává ve sféře možného.“⁵ V případě nedávno publikované brilantní kresby Josepe de Ribery z doby kolem roku 1640 je však nepochybná.⁶ Bez ohledu na tyto minucie se ale zdá být evidentní, kde je třeba hledat původ tzv. „Birbaumovy devízy“. Bohatě rozvětvená historie této původně scholastické metafory napovídá, že Birbaum sám ji nejspíše poznal jako anonymní topos, který mu poskytl verbální materiál k vyjádření vlastního názoru.⁷

1. V. Denkstein, „Birbaumova devíza o generačních směnách historiků umění,“ *Umění* 39 (1991): 92 - 93.

2. *Metalogicon*, III, iv. *Viz Patrologiae cursus completus, Series latina*, ed. J. P. Migne, vol. CXCIX (Paris: 1900), col. 900 C; a zejm. kritická vydání: ed. C. J. Webb (Oxford: 1929), s. 136; ed. D. D. McGarry (Berkeley a Los Angeles: 1955), s. 167.

3. F. E. Guyer, „The Dwarf on the Giant's Shoulders,“ *Modern Language Notes* 45 (1930): 398-402; G. Sarton, „Standing on the Shoulders of Giants,“ *Isis* 24 (1935-36): 107-109; R. Klíbanek, „Standing on the Shoulders of Giants,“ 26 (1936): 147-149; R. E. Ockenden, „Standing on the Shoulders of Giants,“ 25 (1936): 451-452; J. de Ghellinck, „Nani et gigantes,“ *Archivum Latinitatis mediæ ævi* (Bulletin Du Cange) 18 (1945): 25-29; A. Buck, „Aus der Vorgeschichte der Querelle des anciens et des mo-

dernes in Mittelalter und Renaissance,“ *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* 20 (1958): 527-541; R. K. Merton, *On the Shoulders of Giants* (New York: 1965); E. Jeuneau, „Nani gigantum humeri insidentes: essai d'interprétation de Bernard de Chartres,“ *Vivarium* 5 (1967): 79-99; idem, „Nains et géants,“ in *Entretiens sur la Renaissance du XIe siècle*, eds. M. de Gandillac and E. Jeuneau (Paris: 1968), s. 21-52; A. G. Mallard, „Medieval ideas of scientific progress,“ *Journal of the History of Ideas* 39 (1978): 561-577, zejm. 564-567 („Dwarfs and giants“). Srov. také E. R. Curtius, *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter* (Bern: 1948), s. 127; R. S. Wolper, „The Rhetoric of Gunpowder and the Idea of Progress,“ *Journal of the History of Ideas* 31 (1970): 589-598, zejm. 592; G. Fossi, „Nani sulle spalle di giganti? (A proposito dell'atteggiamento degli artisti medievali nei confronti dell'antichità),“ in *Scritti di storia dell'arte in onore di Federico Zeri* (Roma: 1984), vol. I, s. 20-32, zejm. 20; A. C. Cronbie, „Some Attitudes to Scientific Progress: Ancient, Medieval and Early Modern,“ *Science, Optics and Music in Medieval and Early Modern Thought* (London a Ronceverte: 1990), s. 23-40, zejm. 31.

4. Buck, „Aus der Vorgeschichte,“ s. 541.

5. E. Panofsky, *Renaissance and Renaissances in Western Art* (London: 1970), s. 110, pozn. 2. Pro negativní názor na tuto filiaci viz. Jeuneau, „Nani gigantum humeri insidentes,“ s. 93.

6. Viz A. E. Pérez Sánchez a N. Spínosa, *Josepe de Ribera, 1591 - 1652*, kat. (New York: The Metropolitan Museum of Art, 1992), s. 224 - 225, č. 114.

7. N.B. - Tentýž topos byl recentně použit pro název sborníku: *Dwergen op de schouders van de reuven: Studies over de receptie van de Oudheid in de Middeleeuwen* (Groningen: 1990).

tumosti. Předpokládáme zejména diskusi k otázkám, kterým je v převážné míře věnováno toto číslo Bulletinu UHS.

Odpolední pořad shromáždění se pak soustředí na otázky výstav a výstavní činnosti, která v uplynulém roce přinesla řadu zajímavých výsledků, včetně nových témat i způsobů jejich prezentace. Pro tento blok bylo vyzváno několik našich kolegů, aby připravili příspěvky, ke kterým čekáme živou diskusi celého pléna.

750. výročí města Brna

Brno si letos připomíná významné výročí - 750 let udělení městských privilegií. Stalo se tak v lednu roku 1243, kdy král Václav I. dvěma listinami, tzv. velkým a malým privilegiem, potvrdil brněnským měšťanům řadu výsad, týkajících se oblasti trestního a majetkového práva, městské samosprávy apod. Z tzv. velkého privilegia je zřejmé, že Brno již tehdy mělo jeden z významných atributů města - městské opevnění - hradby s příkopem.

Významné jubileum roku je základním motem řady umělecko-historických akcí, zejména výstav, na nichž se určitou měrou podílejí všechny nejvýznamnější kulturní a vědecké instituce. V Muzeu města Brna byly k vidění např. výstavy: Zmizelé Brno (z fotodokumentárních materiálů městského lapidária), Brněnští puškaři 1650-1900 (historické palné zbraně brněnských výrobců - k výstavě byl vydán podrobný katalog s bohatou obrazovou přílohou) a obsahově nejrozsáhlejší výstavní projekt pod názvem „Vítejte v královském městě Brně“ (situovaný do konce listopadu v prostorách hradu Špilberku), soustředující pozoruhodné množství historického, archeologického a uměleckého materiálu souvisejícího převážně se středověkou etapou vývoje města.

Masarykova univerzita v Brně uspořádala v rámci těchto oslav ve dnech 21.-25.9. vědeckou konferenci na téma „Brněnská věda a umění v meziválečném období (1918-1939) v evropském kontextu“. Cílem konference byl pokus o zhodnocení významu brněnské vědy a kultury v Československu a odpovědět na otázky související s účastí brněnských vědců na evropském odborném a kulturním vývoji. Konference se zaměřila rovněž na význam jednotlivých směrů a škol vzniklých v Brně a přínosem brněnských osobností pro rozvoj vědy a kultury. V sekci uměnovědné byly předneseny referáty zaměřené zejména na problematiku výtvarného umění, hudby a divadla.

Vyvrcholení městských oslav představuje patrně výstava „Výtvarná kultura v Brně 1918-1938“ zahájená koncem listopadu Moravskou galerií v nově rekonstruované části Pražákova paláce na Husově ul. a přístupná do 20. února příštího roku. Sbírkové předměty a archivní doklady z fondů galerie, Muzea města Brna, Umělecko-průmyslového muzea v Praze a Státní vědecké knihovny v Brně připomínají v unikátním souboru specifickou kulturně historickou etapu Brna, v níž se jeho výtvarná kultura aktivně zapojila do širšího kontextu aktuálních uměleckých tendencí.

Součástí výstavy jsou jak realizovaná, tak rovněž projektovaná architektonická díla vynikající meziválečné školy (Wiesner, Kumpošt, Kroha, Fuchs), oblast užitého umění od nábytkářské a doplňkové interiérové tvorby (Vaněk, Halabala, Kučera, Fuchsová, Kaláb), přes produkci módních salónů, reprezentativní ukázky plakátu, fotografie, scénografie, knižních edic a bibliofilie. V oborové skladbě nejsou

Dopis poslancům k zákonu o vývozu

Vážené dámy, vážení pánové, obracíme se na Vás v souvislosti se zákonem o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty (zákon č. 549), jehož projednávání sleduje širší i odborná veřejnost s velkým znepokojením. Příprava tohoto zákona nebyla dostatečným způsobem konzultována s představiteli odborné veřejnosti. Vnější připomínkové řízení v letních měsících tr. proběhlo ve zkráceném termínu a především se týkalo znění, které se od konečného návrhu schváleného vládou a předloženého do parlamentu podstatně liší. Na základě setkání se studenty FF UK a reprezentanty odborné veřejnosti dne 17. a 18. 11. 1993, rozhodl ministr kultury „odsunout“ v parlamentu a ve vládě projednávání obou legislativních norem týkajících se památkové péče a inicioval vznik pracovních skupin, které na platformě Pražského gremia formulují připomínky a návrhy alternativních řešení a konzultují je periodicky s představiteli ministerstva kultury.

Protože návrh zákona o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty už prošel vládou i některými výbory parlamentu, zůstává užitečnost takové diskuse celkem sporná. Rozhodli jsme se proto obracet se v nejbližší budoucnosti především na Vás, na své poslance. Vynasnažíme se přitom ze všech svých sil napomoci tomu, aby návrh zákona byl odbornou veřejností bezodkladně a komplexně posouzen. S takto shromážděnými odbornými připomínkami v paragrafované podobě, přizpůsobené znění návrhu zákona, Vás seznámíme počátkem roku. Věříme, že je bude možno projednat a přiměřeně uplatnit ještě

před předložením návrhu zákona plénu, které se dle našich informací předpokládá v průběhu února. Mezitím Vám v Příloze I. tohoto dopisu poskytujeme „Předběžné stanovisko k návrhu zákona o prodeji a vývozu kulturních předmětů“, shrnující hlavní argumenty odborné veřejnosti proti navrhovanému znění zákona, tak jak jsme se na nich shodli v pracovní skupině. V Příloze II. pak uvádíme bližší argumentaci. Oceňujeme dobré úmysly navrhovatelů i práci poslanců při dosavadní přípravě a projednávání návrhu zákona. Zdůrazňujeme však, že pokud má navrhovaný zákon skutečně působit ve veřejném a národním zájmu, měl by být pozorně vyslechnut hlas těch, kdo cítí zvláštní odpovědnost za naše kulturní dědictví, neboť se na uskutečňování zákonné ochrany kulturního dědictví přímo podílejí.

V Praze dne 15. 12. 1993

Pražské grémium
pro ochranu a rozvoj
kulturního prostoru
Jiří Kotalík ml.,
předseda

Umělecko-historická
společnost v českých
zemích
Petr Wittlich,
předseda

Společnost přátel
starožitností
(založeno r. 1888)
Tomáš Durdík
předseda

Příloha I. + II.

za správnost: Nezávislá pracovní skupina
při Pražském grémium / Daniela Vokolková

opomenuty ani kulturní časopisy (Host, Bytová kultura, Telehor, Akord) utvářející kulturní atmosféru městského prostředí.

Adekvátní pozornost je v rámci výstavy pochopitelně věnována volnému umění, především tvorbě členů Skupiny výtvarných umělců v Brně a umělců jako je A.Procházka, J.Kubiček, J.Král, F.Foltýn, J.Šíma a další. Poslední část expozice představuje reminiscenci na Výstavu soudobé kultury, uspořádanou v roce 1928 na brněnském výstavišti. Motiv tehdejšího vítězného plakátu F.Stüssera se objevuje rovněž na titulní stránce katalogu výstavy, v němž jsou shromážděna základní data k vystaveným exponátům a tematickým celkům.

K problematice meziválečného Brna je současně orientováno obsáhlé, specializované číslo Bulletinu Moravské galerie, č. 49 pod titulem „Výtvarné Brno 1918-1938“. Obsahuje řadu syntetických studií i příspěvky zaměřené na úzce související dílčí otázky autorů: A.Nováka, J.Sedláře, V.Lahody, Z.Kudělky, R.Šváchy, A.Adlerové a dalších.

Kaliopi Chamonikolasová

Nejstarší pečeť města Brna z let 1247 - 1328

JUBILEA

Významné životní jubileum Miloše Stehlika Pod záštitou Uměleckohistorické společnosti v českých zemích, semináře dějin umění filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Moravské galerie se 24. listopadu uskutečnilo v barokním sále Místodržitelského paláce slavnostní setkání „Laudator temporis acti“ při příležitosti 70. narozenin prof. dr. Miloše Stehlika. Úvodní laudatio připomínající profesorní i lidské kvality jubilanta, skvělého odborníka v oblasti památkové péče, specialistu v problematice moravského barokního umění a dlouholetého vysokoškolského pedagoga, přednesl prof. dr. Zdeněk Kudělka. Ke gratulacím se svými příspěvky připojili: I.Hlobil (vzpomínkou na spolupráci s M.Stehlíkem v památkářské praxi), K.Chamonikolasová (obraz se zázrakem P.M. Sněžné - legenda či dobová aktualizace?), L.Slavíček (Když Mistr kopíruje Mistra Rubens a Mantegna) a J.Kroupa (Ruiny, aneb meditace o velkoleposti - H.Robert, Fr. Weirouter a knize Kaunitz-Rietberg). Mezi hojnými přítomnými byli rovněž gratulanti z řad kolegů, spolupracovníků, studentů a bývalých posluchačů.

kch

Příloha I.

PŘEDBĚŽNÉ STANOVISKO K NÁVRHU ZÁKONA O PRODEJI A VÝVOZU PŘEDMĚTŮ KULTURNÍ HODNOTY

Návrh zákona tím, že charakterizuje kulturní hodnoty jako zboží a poskytuje jejich kupujícím právní jistotu, že je mohou vyvézt již v okamžiku koupě, výrazně uvolňuje vývoz kulturních předmětů a podporuje obchod starožitnostmi. Návrh je v rozporu mj. s literou i duchem úmluvy UNESCO z roku 1977, zakotvující zásadu, že kulturní předměty nelze pokládat za zboží, protože měly a mají jinou důležitou sociální funkci a jako zboží se nechovají. Návrh je také v rozporu s celkovým trendem evropské kulturní legislativy doceňující kulturní význam předmětů v jejich původním prostředí a směřující průkazně k omezení jejich volného pohybu. Nenajde-li zákon odvalu pojmenovat a zvýraznit veřejný a národní zájem v oblasti movitých předmětů našeho kulturního dědictví jako takový, lze jej stěží označit za kulturní zákon.

V následujících obecných připomínkách máme na mysli nikoli potřebnost či ideu zákona jako takového, nýbrž znění jeho návrhu tak, jak nám bylo k dispozici. I. NEVHODNOST ZÁKONA V SOUČASNÝCH PODMÍNKÁCH

Návrh zákona lze pro období přechodu k rozvinutí tržní ekonomiky pokládat za nevhodný, a to pro radikální rozdílnost trhu uměním a kulturními předměty v rozvinutých zemích a u nás. Uplatnění zákona by mělo nekontrolovatelně, ale všeobecně jistě ničivé důsledky pro naše kulturní dědictví v nežádoucím uvolnění masového vývozu kulturních předmětů.

II. NÁROČNOST INSTITUCIONÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ ZÁKONA

Protivahou uvolnění vývozu má být zvýšená ochrana jednotlivých cennějších kulturních předmětů. K praktickému uplatnění této ochrany však nejsou ani vytvořeny institucionální předpoklady, ani není zabezpečeno její finanční krytí v rozpočtu na rok 1994. III. NEZBYTNOST ZACHOVÁNÍ PŘEDKUPNÍHO PRÁVA

Návrh zákona ve svém současném znění nepočítá s institutem předkupního práva pro veřejné sbírkové instituce. Je naopak zapotřebí lépe než dosud také legislativně zabezpečit dosavadní výkup předmětů kulturní hodnoty pro veřejné sbírkové instituce. Předmětem galerijního i muzejního zájmu mohou být i předměty mimo kritéria chráněného předmětu, tak jak je vymezuje návrh zákona. Cesta výkupu může být také pružnější než samotný zápis do seznamu kulturních památek.

IV. NÁVAZNOST ZÁKONA NA NEDOKONČENOU LEGISLATIVU

Navrhovaný zákon nelze seriózně projednávat bez ujasnění jeho podstatných návazností na novelu zákona o státní památkové péči 20/83, která však bude dopracována a parlamentem projednávána až později.

V. ZVLÁŠTNÍ REŽIM PRO SAKRÁLNÍ PŘEDMĚTY

V současnosti jsou nejvíce ohroženy nelegálním obchodem a vývozem sakrální předměty, a proto si vyžadují zvláštní režim zákonné ochrany.

VI. ZAMÝŠLENÝ ROZSAH OCHRANY A KONEČNÁ INSTANCE PŘI ROZHODNUTÍ O PAMÁTKOVÉM CHRÁNĚNÍ MOVITÝCH KULTURNÍCH PŘEDMĚTŮ

Navrhovaný zákon nelze posoudit bez rámcového stanovení rozsahu nově prohlašovaných movitých kulturních památek a bez stanovení zásad činnosti hodnotitelské komise při ministerstvu kultury. Hod-

notitelská komise by měla být nezávislá a mít právo učinit konečná rozhodnutí, přehled ze své činnosti by měla pravidelně poskytovat také parlamentu.

Příloha II.

DŮVODOVÁ ZPRÁVA STANOVISKA K NÁVRHU ZÁKONA

Ad I. ZÁKON V SOUČASNÝCH PODMÍNKÁCH Všeobecně známá nesouměřitelnost v poměru české měny a silných zahraničních měn se právě v oblasti cen uměleckých a obecně kulturních předmětů projevuje nejradikálněji. Také z tohoto hlediska se stává spornou sama kategorie „tržní ceny“, kterou chce zákon chráněné kulturní předměty ve většině případů vymezit.

Jsme a jistě ještě po nějakou dobu budeme stále „zemí-zdrojem“ a nikoli „zemí-cílem“. České prostředí potřebuje tudíž obdobnou ochranu kulturních movitých předmětů jako některé jiné „země-zdroje“.

Ad II. ZABEZPEČENÍ ZÁKONA

Navrhovaný zákon mění dosavadní praxi v tom, že klade kvantitativně nové nároky na vystavování osvědčení o vývozu ze strany odborných institucí. To se sotva obejde bez dodatečných finančních a organizačních nároků těchto institucí na svého zřizovatele resp. na další zdroje (a to i v případě, že by odborné instituce vybíraly za osvědčení poplatky, což zákon nyní nepředpokládá). Zejména však návrh zákona klade kvalitativně nové a v současnosti neúměrné nároky na pracovníky celní správy: zatímco dosud byl každý vyvážený kulturní předmět provázen dokumentem, bylo by nyní zcela na těchto pracovnících posoudit, zda vyvážený předmět spadá pod zákon či nikoli.

Ad III. VÝKUP CHRÁNĚNÝCH PŘEDMĚTŮ

Institut předkupního práva státu se v různých formách běžně uplatňuje nejen u nás, ale ve většině evropských zemích.

Nemusí být spojen se zapsáním předmětu do seznamu kulturních památek, ale proceduru výkupu organizovaného nad jednotlivými sbírkovými institucemi pokládáme z více důvodů za nezbytné zachovat.

Předkupní právo ve prospěch veřejných sbírkových institucí není u nás v současnosti dobře legislativně ošetřeno. Předkupnímu právu netřeba rozumět jako „sankci“ vůči majiteli nebo nabízejícímu a také - jak tomu zpravidla dosud bylo - může zůstat z různých důvodů nevyužito. Předkupní právo především dává majiteli i státu resp. veřejným sbírkovým institucím prostor, aby dotyčný předmět mohl být uchován v rámci kulturního dědictví země - a to aktivně (nikoli pasivně, uvalením zvláštního režimu, platného pro kulturní památky). Kromě předkupního práva státu v oblasti movitých kulturních předmětů může ještě efektivněji pro jejich zachování v zemi-zdroji působit systém daňového zvýhodnění prodejce, který je motivován prodávat domácím sbírkovým institucím - to však je zřejmě mimo dosah připravovaného zákona. Ad IV. NÁVAZNOST NA NEPROJEDNANÝ ZÁKON

Připravovaná novela památkového zákona o státní památkové péči má být teprve projednána vládou a parlamentem. Návrh zákona se opírá o novelu v tak podstatných bodech, jako jsou znaky kulturní památky, předkupní právo a pod.

Ad V. SAKRÁLNÍ PŘEDMĚTY

Stanovení režimu pro sakrální předměty poněkud odlišného od ostatních kulturních předmětů je nutné vzhledem k tomu, že tyto předměty objevující se na trhu pocházejí do značné míry z trestné činnosti.

Přesto prokázání jejich původu i způsobu nabytí je v současných podmínkách krajně nesnadné. V případě sakrálních předmětů se přitom jedná vesměs o vybavení kostelních interiérů, mnohdy již zapsané ve státním seznamu movitých kulturních památek.

Ad VI. ROZSAH OCHRANY A KONEČNÁ INSTANCE

Současně s projednáním zákona by měl být aspoň v důvodové zprávě vyjádřen kvantitativní rozsah působnosti tohoto zákona. Tento zamýšlený rozsah je pro stupeň ochrany movitého kulturního dědictví stejně

důležitý, jako vymezení kategorií chráněných předmětů, připojené jako příloha k návrhu zákona. Ministerstvo kultury je fakticky konečnou instancí, rozhodující o odmítnutí vývozu a o zapsání předmětů do seznamu památek tím, že jmenuje k tomuto účelu tzv. hodnotitelskou komisi a garantuje její činnost. Proto se domníváme, že jmenování a zejména výsledky činnosti této hodnotitelské komise by měly být pravidelně předkládány parlamentu nebo být přístupné veřejnosti, což by mělo být upraveno zákonem.

Vládní návrh zákona o vývozu

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY
Poslanecká sněmovna
1993

I. volební období

549

VLÁDNÍ NÁVRH

Zákon

ze dne1993

o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty
Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST I

Prodej a vývoz předmětů kulturní hodnoty
§ 1

(1) Předmětem kulturní hodnoty podle tohoto zákona je přírodnina nebo lidský výtvar, významný pro historii, literaturu, umění nebo vědu, který je uveden v seznamu v příloze I tohoto zákona (dále jen „chráněný předmět“).

(2) Tento zákon se nevztahuje na kulturní památky, sbírkové předměty, na archiváře a na předměty, které jsou originály děl výtvarných umění žijících autorů.

§ 2

(1) Chráněné předměty lze vyvážet z území České republiky pouze doložené osvědčením, že nevykazují znaky kulturní památky I/ (dále jen „osvědčení“).

(2) Osvědčení vydávají na základě žádosti muzea, galerie a organizace památkové péče (dále jen „odborná organizace“) pověřené ministerstvem kultury České republiky (dále jen „ministerstvo“). Jejich seznam a obory, v nichž působí, uveřejní ministerstvo ve Sbírce zákonů.

§ 3

Chráněné předměty nabízené k prodeji při provozování živnosti musí být opatřeny osvědčením před jejich prodejem. Při prodeji těchto chráněných předmětů musí být kupujícímu spolu s chráněným předmětem předáno osvědčení ve všech vyhotoveních.

§ 4

(1) Žádost o vydání osvědčení předkládají fyzické a právnické osoby, které chráněný předmět hodlají vyvážet nebo které chráněný předmět při provozování živnosti nabízejí k prodeji (dále jen „žadatel“) odborné organizaci na předepsaném formuláři ve čtyřech vyhotoveních. Formulář žádosti o vydání osvědčení (dále jen „formulář“) je uveden v příloze č. 2 tohoto zákona.

(2) Žadatel je povinen poskytnout odborné organizaci, popřípadě ministerstvu, potřebnou součinnost, zejména v případě potřeby umožnit ohledání chráněného předmětu.

§ 5

(1) Lhůta pro vydání osvědčení je jeden měsíc od doručení žádosti odborné organizaci.

(2) Pokud odborná organizace zjistí, že chráněný

předmět by mohl být prohlášen za kulturní památku, osvědčení nevydává a žádost ve lhůtě stanovené v odstavci 1 postoupí ministerstvu. O svém postupu informuje žadatele.

(3) Ministerstvo ve lhůtě čtyř měsíců od doručení žádosti odborné organizaci buď chráněný předmět prohlásí za kulturní památku nebo vydá žadateli osvědčení.

§ 6

(1) Osvědčení se vydává ve třech vyhotoveních potvrzením příslušné části formuláře. Osvědčení platí po dobu deseti let ode dne jeho vydání.

(2) Náklady spojené s vydáním osvědčení nese odborná organizace nebo ministerstvo, které osvědčení vydaly.

§ 7

Fyzická nebo právnická osoba, která hodlá vyvážet chráněný předmět, předloží jedno vyhotovení osvědčení celnímu úřadu při propuštění chráněného předmětu do režimu vývozu nebo do režimu pasívního zůstředňovacího styku, jedno vyhotovení osvědčení si ponechá a jedno vyhotovení osvědčení doprovází chráněný předmět.

§ 8

(1) Ministerstvo uloží pokutu až do výše 500.000 Kč a) právnické osobě, která vyváží nebo vyveze chráněný předmět bez osvědčení, nebo b) fyzické osobě, která při provozování živnosti vyváží nebo vyveze chráněný předmět, nebo c) fyzické nebo právnické osobě, která při provozování živnosti nabídne chráněný předmět k prodeji, aniž je opatřen osvědčením.

(2) Při ukládání pokut se přihlíží zejména k závažnosti a následkům protiprávního jednání.

(3) Pokutu lze uložit do jednoho roku ode dne, kdy se ministerstvo o nesplnění povinnosti podle § 2 a § 3 dozvědělo, nejpozději však do tří let ode dne, kdy k nesplnění této povinnosti došlo.

(4) Pokuta je splatná do třiceti dnů ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí, jímž byla pokuta uložena.

(5) Výnos pokut je příjmem státního rozpočtu.

§ 9

(1) Okresní úřad uloží pokutu až do výše 15.000 Kč fyzické osobě, která se dopustí přestupku tím, že vyváží nebo vyveze chráněný předmět bez osvědčení. Toto ustanovení se nevztahuje na fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. b) tohoto zákona.

(2) Pokud není v tomto zákoně stanoveno jinak, vztahují se na přestupky a na řízení o nich obecné předpisy.

§ 10

(1) Osvědčení podle tohoto zákona nenahrazuje povolení k vývozu podle zvláštních předpisů.

(2) S výjimkou § 8 a § 9 se na postup podle tohoto zákona nevztahují obecné předpisy o správním řízení.

Baderovo stipendium pro výzkum barokního malířství na rok 1994/95

Dr. Alfred Bader, americký chemik, podnikatel, sběratel a mecenáš vypisuje druhý ročník svého stipendia na podporu výzkumu evropského malířství 17. století, jež je určeno pro mladé badatele z České republiky.

Podmínky pro udělení stipendia na akademický rok 1994/95 jsou následující:

- žadatel (žadatelka) by měl být absolventem studia dějepisu umění nebo studentem vyšších ročníků mladším třiceti let;

- žadatel předloží projekt na využití stipendia, který musí specifikovat umělce, skupinu nebo lokální školu malby 17. století, jejichž výzkumu se bude věnovat mimo území České republiky;

- nositel stipendia se bude muset zavázat, že a) po ukončení studijní cesty se vrátí zpět do České republiky, b) při jakékoli publikaci výsledků na této cestě uvede, že jich bylo dosaženo za pomoci Baderova stipendia;

- předpokládá se, že výsledky studijní cesty budou shrnuty písemným způsobem nebo využity pro přípravu rozsáhlejší písemné práce: způsob publikace je libovolný.

Stipendium na rok 1994/95 činí opět USD 15.000. Žadatelé se mohou přihlásit buď o celé stipendium (cesta na dobu 6 měsíců), nebo o jeho část (USD 5.000, cesta na 2 měsíce).

Žadatelé budou posuzováni zejména podle kvality předpokládaného projektu. Výběr žadatelů provede na žádost zakladatelovu dr. Milena Bartlová na základě doporučení Uměleckohistorické společnosti a za pomoci vyjádření vysokoškolských pedagogů, u kterých žadatelé studují (studovali).

Žádosti je třeba zaslat na adresu Milena Bartlová, Leopoldova 1681, 149 00 Praha 4 tak, aby došly nejpozději 31. ledna 1994. Nositelé stipendia budou vyrozuměni do konce února, svou cestu mohou nastoupit od konce akademického roku na jaře 1994, nejpozději však do 1. října 1994.

Kdo je dr. Alfred Bader?

Baderovo stipendium pro výzkum malířství 17. století je zatím nejštědřejším darem české uměleckohistorické komunity. Kdo a proč je poskytuje? Alfred Bader se narodil v r. 1924 židovské rodině v moravském Kyjově, po několika letech se odstěhoval do Vídně. Před začátkem války rodina odeslala chlapce do Anglie, na počátku 40. let však britská vláda deportovala cizince z nepřátelských zemí a Alfred Bader se ocitl ve věku šestnácti let v internaci v Kanadě. Podařilo se mu vystudovat díky Queen's University v Kingstonu: vloni vědecký žák zakoupil pro novou pobočku, kterou universita hodlá zříditi v Anglii, za 11,8 miliónů dolarů hrad Herstonceaux z 15. století, přestavěný ve století minulém.

Alfred Bader vystudoval technickou chemii a historii, doktorát z r. 1947 už byl jen z chemie. S přítelem založili v Milwaukee (Wisconsin) chemickou společnost, jež první rok vydělala USD 1.075. Dnes je dr. Bader emeritním ředitelem společnosti Sigma-Aldrich, jež má roční příjem USD 440 miliónů a je největším světovým výrobcem speciálních chemikálií: v chemickém světě je jeho jméno pojmem.

Dr. Bader a jeho žena Isabel žijí poměrně skromně, dopřávají si však péči o sbírku malířství a kreseb. Baderovu láskou je vedle chemie malba 17.

století a v jeho sbírce je i jedno plátno připisane Rembrandtovi. Manželé Baderovi trvají na tom, že je třeba finančně podporovat jednotlivce, zejména mladé, a nikoli instituce nebo týmy. Proto již řadu let poskytují stipendia jak pro studenty chemie, tak i dějin umění a od r. 1990 tak činí i v Čechách a na Moravě. Pro další ročník si dr. Bader přál zpřesnit podmínky udělení stipendia, jež sám považuje za podnět pro začínající historiky umění, aby se věnovali právě malbě 17. století.

Milena Bartlová

Apoštolové z Újezda sv. Kříže v klášteře sv. Anežky České

Již delší dobu hledala Národní galerie v Praze ve svých objektech vhodné místo pro instalaci pěti terakotových soch apoštolů, vytvořených kolem roku 1400 v Norimberku. Nedávná úspěšná výstava *Vídeňská gotika*, která proběhla na přelomu 1991 - 1992 v kostelích v klášteře sv. Anežky České, přesvědčivě ukázala, jak mnoho záleží na prostoru, v němž jsou umělecká díla vystavena. Je pochopitelné, že gotické práce nejlépe vyniknou v středověkém interiéru. Právě spojení architektury a sochařství dovoluje návštěvníkovi přiblížit dávnou atmosféru chrámů. A proto byl pro komorní výstavu apoštolů z vrcholného období krásného slohu zvolen právě presbytář kostela sv. Františka i když samozřejmě nebylo (a nemohlo být) záměrem instalace přesně napodobit jejich původní umístění, jež ani neznáme. Vše totiž nasvědčuje tomu, že sochy se do Újezda sv. Kříže dostaly teprve v 19. století. Původně asi tvořily součást skupiny Smrti P. Marie. Světci obklopovali klečící P. Marii umírající při poslední modlitbě. Také socha matky Kristovy a tři další apoštolové, kteří pravděpodobně patřili k sochám z Újezda sv. Kříže, se dochovali a donedávna jsme je mohli vidět ve vitrině stanice metra Opernhaus v Norimberku. Nyní jsou tyto plastiky uloženy v depozitáři Germanisches Nationalmusea.

Výstava je dlouhodobá, jedná se o tom, že poté budou

ČÁST II

Změna vyhlášky č. 41/1985 Sb., o neobchodních vývozech a dovozech věcí, ve znění pozdějších předpisů

§ 11

Vyhláška federálního ministerstva zahraničního obchodu č. 41/1985 Sb., o neobchodních vývozech a dovozech věcí, ve znění vyhlášek č. 179/1988 Sb., č. 118/1989 Sb., č. 4/1990 Sb., č. 52/1990 Sb., č. 225/1990 Sb., č. 423/1990 Sb., č. 534/1990 Sb. a č. 398/1991 Sb. se mění takto:

V příloze 2 se položka „1. starožitnosti“ vypouští.

ČÁST III

Závěrečná ustanovení

§ 12

Zrušuje se vyhláška ministerstva školství a kultury č. 239/1959 Ú. l., o vývozu kulturních památek a předmětů muzejní hodnoty.

§ 13

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1994.

V Praze dne 18. srpna 1993

předseda vlády

V. Klaus, v. r.

ministr kultury

J. Kabát, v. r.

Poznámky:

1/ Zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb. a zákona ČNR č. 242/1992 Sb.

2/ Zákon č. 54/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

3/ Zákon ČNR č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění zákona ČNR č.

343/1992 Sb.

4/ § 4 odst. 1 písm. b) zákona ČNR č. 545/1992 Sb., o Sbírce zákonů České republiky.

5/ § 2 a příloha č. 3 - obor obchod se starožitnostmi a obor zastavárny - zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

6/ § 2 zákona ČNR č. 20/1987 Sb.

7/ Zákon ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (úplné znění č. 124/1993 Sb.).

8/ Např. zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákonného opatření předsednictva ČNR č. 347/1992 Sb., devizový zákon č. 528/1990 Sb. ve znění zákona č. 228/1992 Sb. (úplné znění č. 457/1992 Sb.), vyhláška federálního ministerstva zahraničního obchodu č. 560/1991 Sb., o podmínkách vydávání úředního povolení k dovozu a vývozu zboží a služeb, ve znění vyhlášky č. 130/1993 Sb.

9/ Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád).

Příloha č. 1 k zákonu č. 1/1993 Sb.

Seznam chráněných předmětů

Předměty z oborů botaniky, zoologie, mineralogie a paleontologie

	doba vzniku	tržní cena
- herbáře nad 50 ks položek usušeného rostlinného materiálu		
- sbírky preparovaných těl volně žijících nebo vymřelých druhů živočichů nebo jejich částí nad 10 ks		
- včetně sbírek zoologických		
- zkamenělé pozůstatky rostlin a živočichů		
- drahé kameny v přírodním stavu sbírek minerálů		

čítající více než 10 jednotlivin

- jednotlivé minerály nad 5.000 Kč

- archeologické nálezy včetně kosterních nálezů lidských a zvířecích

Předměty z oborů výtvarných umění

- malby provedené na jakémkoliv podkladu a jakoukoliv technikou nad 50.000 Kč

- kresby, koláže a asambláže provedené na jakémkoliv

podkladu a jakoukoliv technikou nad 15.000 Kč

- původní grafická díla všech technik včetně litografií, serigrafii a sítotisku nad 6.000 Kč

- sochařská díla, reliéfy a objekty z jakéhokoli materiálu a vytvořené jakoukoliv technikou nad 50.000 Kč

Předměty z oborů fotografické tvorby

- fotografická tvorba 19. století - daguerrotypie, ambrotypie, panotypie, kalotypie, ferotypie, chromofotografie a fotografie

Předměty z oborů knižní kultury

- prvotisky do roku 1500

- staré tisky do roku 1800

Předměty z oborů vědy a techniky

- motorová a nemotorová jednostopá silniční vozidla starší 40 let

- ostatní motorová i nemotorová silniční vozidla starší 40 let

- železniční a ostatní kolejová vozidla starší 40 let

- motorová i bezmotorová letadla a lodě starší 40 let

- foto a kino technika starší 50 let nad 10.000 Kč

- zařízení pro záznam, zpracování, přenos a reprodukci zvuku, dat a informací starší 40 let nad 5.000 Kč

- hodinky, hodiny a chronometry starší 50 let nad 10.000 Kč

- vědecké a technické přístroje a zařízení starší 100 let

Předměty z oborů militaria

- zbraně chladné a palné a zbroj všeho druhu starší 50 let

- stejnokroje všeho druhu starší 50 let

- zbroj pro koně a její součásti starší 50 let

- vlajky, prapory, korouhve a praporové stuhy starší 50 let

Předměty z oborů zemědělství

- saně, bryčky, kočáry, postroje, svítilny starší 50 let

- traktory, stabilní motory, parní motory a lokomobily do roku 1945

- stroje na zpracování půdy a setí starší 40 let

- lovecké zbraně, nástroje a zařízení pokud se na jejich vývoz nevztahují zvláštní předpisy starší 50 let

- vinařské lisy kládové a vřetenové starší 50 let

- robotní známky, rabuše a doklady vyvážení z roboty

- úly vyfazané a dlabané nebo vypalované (kláty) starší 50 let

Předměty z oborů numismatiky

- mince, papírová platidla, nouzová platidla kovová, papírová, keramická apod., platidla úvěrová, doklady bezhotovostního styku do roku 1953

- faleristické doklady (řády, vyznamenání atp.) do roku 1918

Předměty z oborů uměleckého řemesla a umělecko-průmyslové práce

- nábytek starší 50 let nad 20.000 Kč

- souprava nábytku starší 50 let nad 60.000 Kč

- osvětlovací těles starší 50 let nad 30.000 Kč

- porcelánové servisy a jejich součásti starší 50 let nad 20.000 Kč

- koflíky s miskou i bez ní starší 50 let nad 10.000 Kč

- vázy, stolní ozdoby a pod. značkové české i

evropské starší 50 let nad 20.000 Kč

- keramické džbány, hrnky, talíře, misky, figurky značené i neznačené do roku 1918 nad 10.000 Kč
- fajáns či majolika
- krakelovaná poleva, malba
- misky, vázy, talíře, lékařské nádoby a pod. starší 100 let nad 10.000 Kč
- tvrdá keramika s modrošedou či hnědou polevou, často s cínovými víčky starší 100 let nad 10.000 Kč
- měkká kamenina (siderolit, tarralit) lakovaná žlutě, červeně, zeleně, vřačené značky starší 100 let nad 10.000 Kč
- měkká kamenina glazovaná, s tištěným nebo malovaným dekorem starší 100 let nad 10.000 Kč
- čiré sklo řezané, broušené, malované, zlacené (číše, poháry, holby, podnosy a pod.) starší 50 let nad 10.000 Kč
- čiré sklo řezané, broušené, malované, zlacené (číše, poháry, holby, podnosy a pod.) - soupravy starší 50 let nad 50.000 Kč
- čiré a barevné sklo biedermeier nad 10.000 Kč
- sklo z období secese, zvláště značky Loetz, Loetz Witwe, Gallé, Daum Nancy, Argy, Rousseau, Tiffany nad 10.000 Kč
- sklo lisované starší 100 let nad 6.000 Kč
- předměty z cínu, mědi, mosazi nebo jiné slitiny kovů (talíře, holby, konvice, misky, košíčky, vázy, podnosy, svícny, hmoždíky, závaží, bohoslužebné předměty) starší 50 let nad 6.000 Kč
- železná litina (kříže, dekorativní předměty, dózy, talíře, stojánky, zahradní nábytek, kamna a pod.) starší 50 let nad 6.000 Kč
- předměty z kovaného železa (mříže, kříže, svítidla a pod.) starší 50 let nad 10.000 Kč
- drobné předměty kované (kování, zámky, klíče, vývěsní štítky) starší 50 let nad 4.000 Kč
- vývěsní štítky, střeškové terče starší 100 let nad 6.000 Kč
- hračky všeho druhu starší 100 let nad 3.000 Kč
- textilie všeho druhu, kromě lidových (ubrusy, krajký, prostírání, výšivky, starší součásti oděvů) starší 100 let nad 10.000 Kč
- šaty, kostýmy do roku 1930 nad 10.000 Kč
- koberce ruční starší 70 let nad 16.000 Kč
- gobelíny starší 50 let nad 40.000 Kč
- šperky z drahých kovů starší 50 let nad 30.000 Kč
- bižuterie starší 50 let nad 15.000 Kč
- Předměty z oboru etnografie a národopisu včetně mimoevropských kultur
- lidové malby na skle, plátně, dřevě, papíru starší 50 let
- lidové plastiky dřevěné, sakrální i užitkové (případně plastiky z jiného materiálu) starší 50 let
- kovové a kamenné kříže, mříže, branky, Boží muka starší 50 let
- lidové betlémy a jejich části starší 50 let
- lidový nábytek (skříně, misníky, truhly a pod.) starší 50 let
- lidová keramika, hrnčířina, fajáns, mezzomajolika starší 50 let
- lidový textil - krojové celky, krojové součásti, výšivky a pod. starší 50 let
- lidové hudební nástroje starší 50 let
- ručně psané kroniky, modlitební knížky, nebeklíče starší 50 let
- lidové šperky, hřebeny z kovů a rohoviny či slonoviny a jiného materiálu starší 50 let
- Předměty z oboru hudební nástroje starší 50 let
- hudební nástroje starší 50 let
- Předměty z oboru literatury, hudby, vědy a umění

(listiny)

- rukopisy hudebních a literárních děl a listiny z pozůstalostí osobností vědy, umění, literatury, hudby, techniky a politiky
- Předměty z oboru filatelie a poštovníctví
- klasické poštovní známky, celistvosti a celiny všech světových známkových zemí do roku 1918 a československé poštovní známky, celistvosti a celiny nad 100.000 Kč
- poštovní dostavníky, vozy, kočáry do roku 1945
- typáře historických razítek do roku 1918
- služební poštovní stejnokroje do roku 1918

Příloha č. 2 k zákonu č. /1993 Sb.

Ž á d o s t o vydání osvědčení podle zákona č. /1993 Sb.

Zadatel	trvalý pobyt
název právnické osoby zastoupené	sídlo
rodné číslo IČO	číslo živ. listu podpis
název předmětu	
rozměry	materiál
technika	
zařazení (druhové, časové, autorské, signatura, výrobní značka a pod.)	
fotografie 8x12 cm	popis barevnost
žádost byla přijata dne odbornou organizací	

O s v ě d ě n í

Odborná organizace osvědčuje podle zákona č. /1993 Sb., že shora uvedené předměty nevykazují znaky kulturní památky a lze je vyvézt z území České republiky

vydávající organizace	datum vydání
sídlo	razítko, podpis

Toto osvědčení platí po dobu deseti let ode dne vydání.

Apoštolové z Újezda sv. Kříže vystaveni ve Šternberském paláci ve Sbírci starého umění. K výstavě vyšel skládací průvodce s barevnými reprodukcemi všech pěti soch a s anglickým resumé.

Olga Kotková

Foto:

Norimberská dílna, kol. 1400, Apoštol z Újezda sv. Kříže, terakota, v. 107 cm

V ý z n a m n ý z a p o m e n u t ý h i s t o r i k u m ě n í : 30 l e t o d s m r t i J o s e f a O p i t z e

Ti, kdo věděli o jeho významu pro českou medievistiku, na něj nikdy nezapomněli: badatelé o gotickém sochařství jej nemohli minout a pro památkáře i muzejníky v severozápadních Čechách jsou jeho paděsat let staré práce nepostradatelnou základní příručkou. Ostatní jej vypustili z českého dějepisu umění tak důsledně, že v *Kapitolách z českého dějepisu umění I - II* (Praha 1987) pro něj nebylo místa ani ve jmenném rejstříku. Není to paradox ale jeden z faktů českého života: Josef Opitz byl totiž český Němec, po válce vysídlený tak důkladně, že ani ti, kdo nezapomněli, nevěděli kdy a kde zemřel.

Případl mi úkol zpracovat heslo o J. Opitzovi do nové redakce *Rukověti českého výtvarného umění* a podařilo se mi zjistit některé údaje z jeho života, jež by měly být alespoň v této formě zveřejněny. Hodnocení Opitzova vědeckého přínosu si vyžádá větší prostor i důkladnější práci, zatím se lze informovat na jediném místě: v (rozsáhlé) poznámce č. 4 k článku J. Homolky: K problematice české plastiky 1350 - 1450, *Umění* 11, 1963, s. 437.

Josef Opitz se narodil 19. 3. 1890 v Praze. Vystudoval historii na pražské německé universitě a doktorát získal r. 1916 u prof. A. Grünwalda za disertaci o uměleckých památkách v okrese Kadaň. R. 1921 podnikl studijní cestu do Itálie a Německa za stipendium ministerstva školství a národní osvěty. Do r. 1924 byl zároveň asistentem Institutu dějin umění, pomocným knihovníkem a přednášel na německé hudební akademii. R. 1923 se oženil (podle úmrtního oznámení v Schwäbisches Tagblatt byla jeho ženou Elsa Maria roz. Sperker a měl dceru Brigittu Marii, provdanou Pitsch) a následujícího roku se stal gymnasiálním profesorem nejprve v Kadani, posléze v Chomutově. Tam uspořádal jako jeden z vrcholů své profesionální kariéry známou výstavu gotického umění severozápadních Čech, jejíž materiál zpracoval jak v katalogu, tak v následných statích. V letech 1938-45 byl ředitelem historicko-archeologického oddělení Zemského (Národního) muzea v Praze; zdá se, že od r. 1938, kdy vyšla česky a německy jeho hlavní práce *Sochařství v Čechách za doby Lucemburků I.* už nikdy nic nepublikoval.

V r. 1945 byl vysídlen, zakotvil s rodinou v Tübingenu, ale vědecké práci se už nevěnoval. Zemřel „pokojně ve věku 73 let, zaopatřen svátostmi umírajících“ v noci 25. dubna 1963. Jak napovídá již citované úmrtní oznámení podepsané rodinou, nebyly nejspíše pravdivé fámy, jež se mezi českými historiky umění povídaly o jeho bídném konci bezdomovce - nelze ani vyloučit, že to byly cílené desinformace ve stylu „opustíš-li mne, zahyneš“. To vše jsou však jen dohady, přesnější informace se ani v Tübingenu nepodařilo zjistit. Jisté je jen to, že od vysídlení vědecky nepracoval a je dosti pravděpodobné, že jeho vědecká pozůstalost zanikla r. 1945 v Praze.

J. Opitz patřil nepochybně spolu s A. Matějčkem a J.

Pečirkou mezi nejvýznamnější historiky českého středověkého umění mezi světovými válkami. Nemáme právo jej vyřadit z obzoru našeho dějepisného umění jen proto, že svá díla nepsal česky.

Milena Bartlová

JÓSEF OPITZ
SOCHAŘSTVÍ V ČECHÁCH
Z A DOBY LUCENBURKŮ
Se 100 tabulkami a 150 reprodukcemi v textu

Nový katalog zámecké sbírky v Kroměříži

Unikátní sbírka obrazů zámeckého fondu v Kroměříži je dostatečně známá nejen pro svůj rozsah a kvalitu, ale i pro majetkovou kontinuitu sahající svými kořeny až k proslaveným sbírkám anglického krále Karla I. a hraběte z Arundelu. Tři století jejího formování již přímo v Kroměříži, případně v Olomouci, jako sídelním městě olomouckých biskupů a posléze arcibiskupů, vytvořilo kolekci více jak pět set obrazů, často důvěrně známých nejen široké veřejnosti, ale vysoce oceňovaných i odborníky. První seriózní zpracování rozsáhlého fondu provedl prof. E. Dostál a arcibiskupský archivář dr. A. Breitenbacher již v roce 1930. Následující katalogy (V. Tomášek - 1964 a I. Krsek, A. Jirka, L. Slaviček - 1978) postoupily v kritickém vyhodnocení mnohdy dál, ovšem zaměřily se pouze na nejhodnotnější část sbírky nepřesahující cca čtvrtinu celého fondu. Pořeba nového zpracování a celkového vyhodnocení se v současné době jeví jako skutečně aktuální.

V červnu letošního roku na pracovní schůzce s ředitelem arcibiskupského zámku A. Lukášem byly dohodnuty základní termíny a podmínky pro zpracování a následné vydání katalogu, který by formou kritického, vědeckého soupisu zpracoval celý obrazový fond, zhruba v rozsahu katalogu Breitenbacher-Dostál z roku 1930. Na novém zpracování se podílí jedenáct historiků umění, specialistů na jednotlivá období a okruhy malířské tvorby - L. Daniel, I. Hlobil, A. Jirka, L. Konečný, L. Machytka, M. Mžková, O. Pujmanová, H. Seifertová, L. Slaviček, J. Vacková a M. Tognier, který je redaktorem katalogu. V první fázi dosud došlo k vypracování metodiky hesla a k přesnému rozdělení jednotlivých podílů zpracování. Úvodní historickou část zpracovává A. Jirka. Celý katalog by měl být připraven do tisku v dubnu 1995. Ve stejném roce uplyne tři sta let od úmrtí zakladatele obrazárny, olomouckého biskupa Karla II. z Liechtensteina-Castelcora, který svou mimořádnou akviziční činností položil základ nejkvalitnější části sbírky.

S

Roman Prah: CO K TOMU ŘÍCI?

Poznámky k návrhu zákona o vývozu

Komentovat návrh zákona o vývozu a prodeji kulturních předmětů je krajně nevděčný, ale nevyhnutelný úkol. Jde o zákon, který bude dříve nebo později schválen a zasáhne hluboko do výkonu profese historiků umění jak v oblasti památkové péče, tak veřejných muzeí či galerií, ba dokonce i v komerčních zařízeních a soukromém sektoru. Přesto vlastní pozornost historiků umění přípravu zákona dlouho mýjela: jejich skutečná diskuse o něm začíná teprve v době, kdy možnost účinně zasáhnout do procesu jeho tvorby se zdá už být velmi omezená. Účelem tohoto komentáře není rozvádět stanoviska, vyjádřená výborem Uměleckohistorické společnosti ani návrh zákona detailně rozebírat. Chceme jej tu raději v obrysech porovnat s dosavadní praxí i se staršími zákonnými úpravami - a dále poukázat na souvztažnost institutů, ať už návrhem zaváděných nebo ignorovaných. Je třeba předem zdůraznit, že návrh - tak jak je otištěn v tomto Bulletinu - odpovídá jeho podobě předložené (po připomínkování odbornými institucemi) do vlády a doparlamentu. Nebylo by snadné rekonstruovat, nakolik předložený návrh respektoval připomínky různých odborných institucí. Není také možné odhadnout, se kterými z dalších připomínek vznesených v parlamentních výborech se navrhovatelé ztotožní a se kterými jej budou v jednání parlamentního pléna prezentovat, bude-li k tomu návrh zákona garančním výborem parlamentu doporučen.

Začneme u vize, z níž navrhovatelé čerpali a u konstrukce zákona, kterou před připomínkami zatím v podstatě uhájili. Vycházeli z přesvědčení, že s celkovou změnou poměrů se dosavadní zákonné úpravy vývozu staly při ochraně kulturního dědictví neúčinné a že na druhé straně je třeba trž s kulturními předměty a jejich vývoz uvolnit. Posouzení „filosofie“ návrhu rádi přenecháme jiným. Nelze však necitovat formulaci, která za poslání zákona označuje dosažení určité rovnováhy: „*docílení rovnováhy mezi uměleckohistorickou praxí a požadavkem na právní jistotu občana*“ (důvodová zpráva k § 1, 2. odst.). Proč je tato jen zdánlivě neobratná rovnice tak zjevně nerovnovážná? Tam, kde bychom očekávali uplatnění „veřejného zájmu“ jako logického protějšku práv jedince, je dosazena „uměleckohistorická praxe“. Mýlíme se, když nám tato položka připomíná obávané památkářské vydávání za někdejšího režimu za cosi obtížného, čemu je ale třeba *pro forma* vyhovět?

Představě o potřebné rovnováze odpovídá i zanedbatelná sankce pro fyzické osoby za porušení zákona. Pokud by se prosadila korektura směrem k citelnému postihu právnické i fyzické osoby nelegálně vyvážející kulturní předměty (pokutou do 5 milionů korun nebo zabavením předmětu), znamenalo by to hlavní „výdobytek“ nejen vůči návrhu zákona, ale také vůči staršímu a dosud platným zákonným úpravám v oblasti vývozu kulturních předmětů. Návrh ovšem na druhé straně počítá se zrušením řady předchozích směrnic, které m.j. ukládaly povinnost vývozního dokladu pro všechny kulturní předměty (na dnešní státní hranici se uplatňují čím dále tím méně). Zároveň návrh zákona nezakotvuje ani předkupní právo státu, i mimo sféru kulturních památek dosud praktikované z toho důvodu, že dotyčné předměty jsou objektem galerijního či muzejního zájmu. Místo toho ministerstvo naznačuje pro rok 1994 nárůst prostředků, ovšem pro centrálně organizovaný nákup. (Možná se jedná - v souvislosti s transformací příspěvkových institucí na veřejno-

právní - o záměr, centralizovat dosavadní státní prostředky na akvizice, dosud sbírkovým institucím rozdělované.) I kdyby ale prostředky vyčleněné ze státního rozpočtu na nákup sbírkových předmětů značně vzrostly, jejich síla bude stále krajně omezena jednak nepředvídatelným výskytem jednotlivých zvláště cenných předmětů, jednak svobodnou vůlí dávající z nějakého důvodu stále přednost vývozu do zahraničí před tuzemským trhem.

Tomu lze v rámci navrhovaného zákona čelit pouze zapsáním předmětu do seznamu kulturních památek. Zdrženlivost navrhovatelů co do institutu předkupního práva ještě více vynikne, uvážíme-li, že s ním i v připravované novele památkového zákona počítali jen pro sféru národních kulturních památek, kterou v oblasti movitých předmětů zastupují zatím toliko předměty řádu korunovačních klenotů. Bez předkupního práva by jedinou zákonem stanovenou ochranou kulturního předmětu před nežádoucím vývozem bylo fakticky jeho zapsání do seznamu kulturních památek. Přitom navrhovatelé dali na srozuměnou, že s rychlým rozšiřováním tohoto seznamu nepočítají. Nehledě na to jsou tu i fyzické možnosti příslušné komise. Kdyby se scházela dokonce jednou týdně, asi sotva by dokázala zapsat víc než tisíc předmětů ročně, a to právě naprosto překračuje představu zřizovatele komise.

Navrhovaný zákon se z hlediska nároků na své provádění stal můrou pro většinu zúčastněných: nadšení mohl vzbudit hlavně u klientů obchodů starožitnostmi, kteří by kupovali už s jistotou, že to co kupují, mohou bez problémů vyvézt.

Spojení vývozu s prodejem není věci názvu, ale konstrukce tohoto zákona. Také kulturní předměty, pro jejichž vývoz bude třeba získat osvědčení, mají být určeny ne jako dosud svým stářím, ale často i (nebo jenom) cenovou hranicí. Záměr vázat předmět v tuzemském prodeji tím, že by byl již předem vybavován vývozním osvědčením, narazil na účinný odpor hlavně u mnoha prodejců starožitností. Přesto je otázkou, cosoučasné tendence uvolnit vztah vývozu k prodeji pro návrh zákona přinese prakticky. Pokud si prodejce starožitností zvykne vyžadovat osvědčení na nabízejícím paušálně, administrativní zařízení odborných institucí vystavujících osvědčení nutně vzroste. Jestli tuto povinnost bude v rámci revidovaného návrhu zákona naopak prodejce starožitností přenášet až na nakupujícího, onen původně zamýšlený efekt hladkého vývozu zakoupeného předmětu se vytratí. Je třeba říci, že ve stávajících podmínkách masového vývozu kulturních předmětů by bylo - bez ohledu na nutnost zabezpečit praktické nároky navržené procedury - užší spojení vývozu s prodejem logické. Hlavní problém k řešení je totiž vývoz kulturních předmětů za účelem dosažení finančního zisku (včetně vývozu nelegálního). Kromě toho by z hlediska našeho oboru rozšíření vývozních formalit na tuzemský prodej znamenalo lepší příležitost k evidenci prodávaných předmětů pro odborné účely a přispělo by současně k omezení pohybu předmětů z nelegální činnosti na oficiálním tuzemském trhu.

Největší otázky se vznášejí nad uplatňováním zákona. Např. jedna z připomínek navrhuje opatření, nad kterým se instituce vydávající vývozní osvědčení musejí hluboce zamyslet: za osvědčení by měly inkasovat procento z ceny předmětu od fyzické a dvě procenta od právnické osoby. Bude ale skutečně

majitel-vývozce natolik *crazy*, aby platil třeba tisíc korun za to, dozvědět se po čtyřech měsících, že jeho majetek je kulturní památkou se zákazem vývozu? Nebo bude majitel-vývozce za osvědčení instituci ochoten zaplatit nějakou větší částku jenom v případě, že získá s vývozem souhlas? A znamenají by tento poplatek, že zřizovatel odborné instituce nebude uvažovat o dalším případném posílení rozpočtu organizace pro posudkovou činnost?

Tuto poznámku uzavíráme v pochybnostech nad hranicí, dělicí - terminologií návrhu zákona - předmět kulturní hodnoty od téhož, který je už potenciální kulturní památkou, protože byl v procesu vydání osvědčení o vývozu dán odbornou institucí návrh na jeho zapsání do seznamu kulturních památek. A co vlastně dělí tuto „kulturní památku“ od té, která má svůj oficiální statut tím, že do seznamu památek už byla zapsána? Je nadto skutečností, že nezávisle na tom, zda předmět má nebo nemá statut kulturní památky, může být legitimním objektem galerijního či muzejního zájmu (zejména vezmeme-li v úvahu nejen ústřední sbírkové instituce). Tento legitimní zájem našich sbírkových institucí lze právně zabezpečit - vzhledem k současným poměrům na trhu kulturními předměty - sotva jinak než stanovením nějak vymezeného předkupního práva státu.

Naznačené pochybnosti mají i značný praktický obsah. Nestanou se sbírkové instituce vystavující osvědčení testovacím servisem některých prodejců co do ceny kulturních předmětů? I kdyby zákon zapověděl majiteli-vývozci během posuzování své rozhodnutí zmínit a předmět „disponovat jinak“, stěž si lze představit, že zákon by zmíněné jednání postihoval nějakou výslovnou sankcí. Také možné dopady navrhovaného zákona v oblasti tzv. obchodního vývozu, tedy velkovývozu údajně méně hodnotných před-

mětů zatím představují pro historiky umění temné místo. Je ale zřejmé, že i toto souvisí s jejich nejvlastnějším úkolem - s naléhavým úkolem přispět k moudré a předvídatelné definici kulturního dědictví. Možná bude třeba se prozatím vyrovnat se žalostnými nedorozuměními. Žalostným nedorozuměním bychom minili snahu, „kompenzovat“ stávající omezení soukromých práv jednotlivce (např. v oblasti kont a valut) uvolněním vývozu kulturních předmětů. Nebo tendenci, mluvit o evropské legislativě a přitom uvolnit masový vývoz nenahraditelných kulturních hodnot, zatímco stát ve vlastní sféře ekonomiky stále uplatňuje veškerá ochranná opatření, jaká si lze jenom dovolit. Inspirujeme-li se zákonodárstvím civilizovanějších zemí, je načase začít uvažovat o skutečných řešeních, nezaujatých ideologií a byrokratismem. Jinými slovy: položit základy systému zvýhodnění majitelů: to by se zčásti mohlo promítnout už v zákonu o vývozu. Například ochrana proti vývozu ve srovnatelném rakouském zákonu není příina - nevyčerpává se památkovým chráněním. Rakouský zákon dává rámec pro uchování důležitých kulturních předmětů doma a zároveň přiležitost pro aspoň částečné odškodnění nabízejícího tím, že během moratoria na vývoz vybízí k zakoupení předmětu libovolné tuzemské subjekty.

Velevýznamných daňových a celních stimúlů, balancujících tržní demokratickou společnost, se návrh projednávaného zákona nedotkl ani náhodou. Zůstává (stejně jako tak či onak my všichni) zatím příliš zatížen falešnou, protože schematickou dvojčlenkou, která zní „stát versus soukromá osoba“.

V oblasti movitých kulturních předmětů se u nás nyní chystá první skutečný zákon. Co k němu řící jiného: bude-li přijat snadno a rychle, čekají jej v blízkém budoucnu novely.

rek, tradičně rozdělených mezi olomouckou rezidenci a kroměřížský zámek. Vlastní vydání katalogu se zřejmě nebude krýt s tímto výročím, ale lze doufat, že jej příliš nepřekročí.

V souvislosti s olomouckou částí sbírek podobně dochází k postupnému zpracování bohatého fondu a snad již v uvažovaném roce výročí vyjde kritický katalog italské malby péčí olomouckého Muzea umění, které arcibiskupské sbírky spravuje. V tomto případě jde ovšem o soubor obrazů italské proveniencí, jehož základem je arcibiskupský fond, doplněný o italské obrazy z majetku Muzea umění. Více jak stovka většinou kvalitních malířských děl je v tomto případě zpracována L. Danielem, O. Pujmanovou a M. Tognierem. Redakci olomoucké části byl pověřen M. Soukup. V postupném zpracování svých arcibiskupských fondů olomoucké Muzeum umění i nadále pokračuje a mimo připravovaného katalogu kresby starých mistrů (1995), připravuje L. Machytka i soubor nizozemské malby. Pro svou nespornou hodnotu a kvalitu si obě části, jak kroměřížská, tak olomoucká skutečně odborné vyhodnocení jistě zaslouží a připravované katalogy se patrně stanou předmětem zvýšeného zájmu domácích i zahraničních zájemců.

Příspěvek k poznání české meziválečné avantgardy

Odborný pohled na výtvarnou kulturu mezi dvěma světovými válkami v Brně završuje výstava (listopad 1993 - únor 1994), již Moravská galerie zahájila svou činnost v adaptovaném Pražákově paláci. Shromážděná díla snad všech výtvarných oborů sice záhy výstavní sály opustí, zůstanou však dva nepřehlédnutelné písemné dokumenty: obsáhlý, náročně vypracovaný katalog (200 stran a barevná obrazová příloha), především pak dílo, které výstavě předcházelo - 49. Bulletin Moravské galerie v Brně, s podtitulem Výtvarné Brno 1918 - 1938 (208 stran velkého formátu). Tři desítky bohatě ilustrovaných statí analyzují relativně krátké, na tvůrčí činy však bohaté období v životě města: sleduje jeho vnitřní obsah i vyznačující tendence.

V tematicky sevířeném „sborníku“ se setkali autoři - v minulosti či aktuálně - bezprostředně svázáni s Moravskou galerií (Adlerová, Dufek, Gabrielová, Hlušíčka, Kačer, Karhanová, Koudelková, Kozová, Ledererová, Nováková, Novotná, Sedlářová), s historiky umění Muzea města Brna (Krčálková, Macharáčková), brněnských vysokých škol (Kroupa, Kudělka, Sedlář, Zhoř), pražského Ústavu dějin umění AV ČR (Lahoda, Švácha) a Národní galerie (Vybíral). Jde o vážný a o nepřehlédnutelný příspěvek k příštímu výkladu českého meziválečného umění. Představuje i bezpečnou oporu pro autory bohužel stále chybějícího svazku akademických Dějin českého výtvarného umění.

Bohumil Samek

Dopis z Amsterdamu

V tomto stručném memorandu bych Vás ráda informovala o některých významnějších umělecko-historických událostech v Holandsku.

V zimní sezóně je jednou z nejzajímavějších amsterdamských výstav: „Soumrak zlatého věku, severonizozemské umění 1580 - 1620“, která právě probíhá v Rijksmuseum. Navazuje volně na výstavu,

Zpráva z činnosti skupiny pro stanoviska a připomínky k Návrhu zákona o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty

Dne 17. listopadu došlo k prvnímu ze setkání studentů dějin umění se zástupci ministerstva kultury a parlamentu, zmíněnému v dopisu Uměleckohistorické společnosti v českých zemích (dopis uveřejňujeme v tomto Bulletinu). To vedlo i k ustavení pracovních skupin pro jednání odborné veřejnosti s navrhovateli novely zákona o státní památkové péči a zákona o vývozu a prodeji předmětů kulturní hodnoty. Výbor UHS vyslal do skupiny zabývající se naposledy zmíněným zákonem Romana Prahla a Jana Royta, z výboru se prací zúčastnili také Jiří Kotlík (za Pražské grémium) a Ivan Muchka (za Ústav dějin umění). O činnosti této skupiny a jejím jednání s navrhovateli zákona je zde třeba podat průběžnou zprávu.

Skupina se především snažila shromáždit připomínky odborné veřejnosti (převažující stanoviska již znala). Tyto připomínky jsou a budou značně rozmanité - úměrně různosti hledisek, představ a zájmů, které se do podobného ustanovení i v rámci umělecko-historické obce samotné promítají. Bylo potřeba začít formulovat stanoviska v situaci, kdy dosud neproběhla řádná širší odborná diskuse, byl jen vzdáleně srovnatelná dosavadními diskusemi nad „památkovým zákonem“. Okamžik předpokládaného projednání návrhu zákona parlamentem se totiž rychle přiblížil. Protože převládalo mínění, že smyslem této činnosti nebude vystupovat proti návrhu zákona jako takovému, nýbrž pozměnit jeho znění, cílem skupiny bylo dosáhnout shody v ní samé a pak i s navrhovateli

zákona o konkrétních bodech - tedy o věcech dílčích ve srovnání s celkovou „filosofií“ a konstrukcí zákona. Aby nebylo možno zaměřovat tento pragmatický postup za „souhlas odborné veřejnosti s návrhem zákona“ (jak se už také stalo), vyhradila si skupina při jednání s navrhovateli zákona možnost, vznášet také odborné výhrady zásadního rázu.

Při několika dosavadních schůzkách širší pracovní skupiny a na ně navazujících jednáních s tvůrci zákona byly předloženy a z větší části i přijaty připomínky, týkající se podoby vývozního osvědčení a seznamu předmětů kulturní hodnoty. Další budou projednány na setkání počátkem příštího roku.

Skupina také stanovila spojitost mezi návrhem zákona o prodeji a vývozu s novelou zákona o státní památkové péči a koordinovala svou činnost se skupinou pracující na připomínkách k novele. Možnosti, které z toho plynou, jsou zároveň omezeny mj. tím, že garanční výbor parlamentu své přerušené projednávání návrhu zákona o vývozu obnoví už 27. ledna 1994.

Při dosavadních schůzkách stejně jako při dvou veřejných rozpravách konaných na pražské Filozofické fakultě bylo možno se i poučit o značné rozdílných předpokladech, z nichž navrhovatelé a odborná veřejnost vychází. Navrhovatelé mají sklon tvořit zákon „shora“: argumentují především Listinou práv a sled jejich článků si přitom vykládají ve smyslu priority nezadatelných vlastnických práv před právy kulturními, „Juxusními“ (k nimž patří články

kerou stejná instituce uspořádala v roce 1986 pod titulem: "Umění před ikonoklasmem, severonizozemské umění 1525 - 1580".

„Soumrak“ je na holandské standardy spíše velkou výstavou s téměř 350 položkami. Interiérový design výstavního prostoru, vytvořený prof. W. Crouwelem, bývalým ředitelem muzea, lze pokládat za velmi pozoruhodný. Jeho návrh proměňuje velké obdélné haly Rijksmuseumu v drobné uzavřené prostory kolem exponátů. Návrh umělého osvětlení je přirozený a podporuje dojem původních podmínek řady těchto objektů. Velké obrazy jako například od Cornelise van Haarlem: Vražda betlémských nevinů, působí velmi barevným dojmem (a tím i naturalističtěji), ve stavu po restauraci. Prezentace nábytku, skla, stříbra a textilu je důstojná a umožňuje pohled z bezprostřední blízkosti. Crouwel navrhl pro malé předměty a textil speciální vitríny. Volně stojící nebo visící objekty nebyly bohudíky zabezpečeny elektronickou signalizací jako je tomu např. v nově upravených sálech stálé expozice Uměleckohistorického muzea ve Vídni, takže návštěvníka v Amsterodamu nedoprovází celá symfonie nepřijemných zvuků.

„Soumrak“ je v zásadě uspořádán ikonograficky. Začíná biblickými, mytologickými a alegorickými scénami, jako již zmíněný obraz Cornelise van Haarlem a jeho „Pád Titanů“ (zapůjčený z kodaňského Statens Museum). Kresby a grafiky např. Goltziovy, van Manderovy a J. de Gheyna II v blízkosti jejich vlastních obrazů a obrazů Bloemartových a Wtewaelových dávají možnost detailního studia stylistických podobností. Pokládám výstavu za významnou i pro velmi početné zastoupení sochařství, tapisérií a uměleckého řemesla, opět dokládající stylistické příbuznosti. Právě umělecké řemeslo bylo zde shromážděno z mnoha severonizozemských muzejních a soukromých sbírek.

Drobná část, která je věnována umělcům na dvoře Rudolfa II. poskytuje stejné možnosti intenzivních stylistických komparací - např. návrhy Paula van Vianen jsou představeny v kombinaci s jeho pracemi ve stříbře. Triton od Adriana de Vries (zápůjčka ze stockholmského Národního muzea) byl vystaven ve výši očí, čímž vyniká pozoruhodný pohyb těla.

Výstava byla uspořádána pod vedením dr. W. Kloeka, kurátora odd. malby v Rijksmuseumu. Katalog obsahuje pět původních textů, které napsali Kloek, Miedema, Bruyn, Bok a Orenstein, biografie a popisy exponátů. Dne 19. února 1994 bude k tématu výstavy uspořádáno malé uměleckohistorické symposium. Výstava končí 6. března - podle mého mínění si skutečně zaslouží podrobnou prohlídku. Madelon Simons

34 a 35 o zpřístupnění kulturního dědictví veřejnosti). Přístup pracovní skupiny naopak vycházel z toho, že je třeba znovu zvážit dosavadní praxi chránění a také výkupu starožitností ve prospěch veřejnosti a veřejných sbírkových institucí - a zároveň, že veškerá případná omezení stávající praxe navrhovaným zákonem nelze vyměnit za přísliby, v zákonech dosud nijak nezakotvené.

Při jednáních bylo také možné nabytí dojmu, že navrhovatelé jednak zcela nedoceňují praktické dopady připravovaného zákona (mohl by mimo jiné spočívat v drastickém růstu žádostí o povolení vývozu kulturních předmětů), jednak snad připravují některá další opatření a návrhy zákonů, která však z těch či oněch důvodů nechtějí s dotyčným návrhem výslovně spojit. Uprostřed těchto nejasností se pracovní skupina řídila a chce řídit základním hlediskem - že totiž smyslem připravovaných zákonných úprav by neměl být zlepšený prodej a vývoz, nýbrž zvýšená

ochrana kulturních předmětů.

Bylo by předčasné hodnotit výsledky dosažené činností pracovní skupiny a v jednáních s navrhovateli zákona. Důkladnější odborná diskuse na téma prodeje a vývozu adresovaná širší veřejnosti je však zřejmě nevyhnutelná. Proto také zástupci obou skupin pracujících na připomínkách k zákonům využili příležitosti, vystoupit na tiskové besedě pořádané sociální demokracií jako nezávislí mluvčí. V jiném směru by k další diskusi mohla dát dobrou příležitost Valná hromada Uměleckohistorické společnosti, která ale proběhne až v době, kdy bude návrh zákona už projednáván parlamentním výbor. Nehledě na to se v nastalé situaci patrně nelze omezit na jednání s navrhovateli zákona. Proto se výbor Uměleckohistorické společnosti přiklonil k názoru předběžně seznámit se stanovisky odborné veřejnosti k projednávanému zákonu také poslance.

22. 12. 1993

Jiří T. Kotalík, Roman Prah

§ Mojmir Horyna: Šance pro památky - změna novely zákona č. 20/1987 o památkové péči

Odpor odborné veřejnosti proti textu novely zákona č. 20/1987, připravenému MK ČR, byl klíčovou událostí oboru v letošním podzimu. Za největší závažné koncepce navržené úpravy bylo označeno:

1. Nedostatečné garantování veřejného zájmu na zachování památek státem
2. Oslabení možnosti vědeckého poznávání památek a památkového fondu i potenciálu republiky
3. Podřízení zájmu na ochraně památek zájmům individuálním (vlastnickým) a lokálním
4. Právní nedostatky ve stanovení mechanismu možného stětu zájmů
5. Oslabení významu činnosti odborných organizací památkové péče (tzv. ústavy památkové péče) při ochraně památek.

Po prvních písemných protestech došlo k přímé konfrontaci MK ČR a odborné veřejnosti v souvislosti s protesty proti aukčnímu prodeji pražského kostela sv. Michala. Po několika dramatických střetnutích se z iniciativy studentů historických a uměnovědných oborů rozhodly FF UK a ČAV vytvořit prostor pro věcnou výměnu názorů na problematiku ochrany národního kulturního dědictví. Dne 17. listopadu byla svolána první veřejná „disputace“ k tématu na půdě FF UK, přizváni byli i ministr kultury a pracovníci MK ČR. V několikahodinové, živé až dramatické diskusi byly projednány problémy prodeje kostela sv. Michala, kritizována navržená novela zákona o památkové péči a zmíněna i další nevhodná zákonná úprava obchodu s předměty kulturní povahy a vývozu starožitností. Zároveň bylo dohodnuto v diskusích k tématu pravidelně pokračovat i v dalších měsících. Již 18. listopadu pokračovala bouřlivá rozprava, tentokrát na půdě MK ČR. Během ní přislíbili zástupci MK ČR, že v případě majetkového převodu kostela sv. Michala zajistí účinnou ochranu jeho památkových hodnot, a že obě sporné zákonné předlohy ještě projednájí s komisemi odborníků ustanovenými k tomuto účelu. Mimo to se ministr kultury dr. Jindřich Kabát zavázal, že v dohledné době obnoví činnost vědecké rady ministra pro oblast památkové péče a ochrany kulturního dědictví.

Již v druhé polovině listopadu začala pracovat desetičlenná komise odborníků pro analýzu a přepracování novely zákona o památkové péči. Rozбором textu zpracovaného MK ČR dospěla k závěru, že z

osmi desítek jím navržených změn možno akceptovat pouze 31 bodů. V případě dalších osmi považuje komise za nutné novelizovat paragrafy, jichž se tyto týkají, avšak podstatně odlišným způsobem. Jiných 20 bodů novely doporučuje vypustit pro nadbytečnost a nefunkčnost, a posléze zbývajících 17 bodů představuje nejkritičtější část „ministrského“ návrhu. Jejich prosazení by mělo nepochybně škodlivý dopad na účinnost ochrany památek, vedlo by k rozvratu stávajícího systému památkové péče aniž by ho nahradilo novým, a celkově snížilo možnosti ochrany kulturního dědictví ve sřetu s ostatními zájmy, hluboko pod úroveň běžnou v sousedních vyspělých zemích. Souběžně s analýzou novely zpracované MK ČR připravila komise i vlastní koncepci žádoucí novely zákona č. 20/1987 o památkové péči.

Při prvním setkání s panem ministrem a jeho spolupracovníky byl dohodnut rytmus pracovních schůzek v prosinci a lednu. MK ČR pozastavilo projednávání svého původního návrhu novely ve vládních orgánech a stanovilo nový termín předložení další verze novely ke dni 28. února 1994. Zároveň bylo domluveno, že nedojdou-li MK ČR a komise odborníků ke shodě ve věci nového návrhu novely, podá komise svůj vlastní návrh prostřednictvím poslaneckých iniciativ. Některé poslanecké kluby již přislíbily předběžnou podporu.

Během prosince se uskutečnily dvě z dohodnutých pracovních schůzek. Ze strany MK ČR vede tato jednání náměstek dr. Ladislav Kratochvíl. Obě několikahodinové schůzky měly jednoznačně pracovní, klidný a konstruktivní charakter. Doposud byla probrána většina z oněch 17 nejproblematictějších bodů novely, přičemž zástupci ministerstva akceptovali většinu komisí požadovaných změn a úprav. Snaha dospět ke zdokonalení navržené novely je oboustranně zřejmá. Z nejdůležitějších přijatých změn textu novely třeba uvést:

1. Radikálně bude posílena možnost vědeckého výzkumu památek i věcí tzv. památkového potenciálu, na základě systému pověření a dohod s vlastníky (změny §§ 3, 34, 43 a nově navržené znění § 19).
2. MK ČR akceptovalo naše námítky proti omezení prohlášení památek vyjádřením stanovisek vlastníků (případně obcí při prohlášení tzv.

„památkových zón“), bez vypracovaného systému odvolání a opravných prostředků. Definitivní formulace těchto bodů nebyla však dosud zpracována.

3. Byla zmíněna nevhodná délka důvodové zprávy § 9, která potenciálně zavazovala odborné organizace k činnostem, ke kterým nemají oprávnění.

4. MK ČR přistoupilo na zásadní námitku proti zřízení nestátních ústavů památkové péče (§25). Nová formulace přitom otevírá možnost zahuštění sítě těchto pracovišť zřizovaných MK ČR. Obsah jejich činnosti bude i nadále stanoven ze zákona.

5. Odborné komise posuzující prohlášení nemovitých a movitých památek, udílení restaurátorských licencí a problematiku archeologických památek, které doposud pracovaly při MK ČR, budou nově zřízeny při ŠÚPP, přičemž MK ČR bude svá rozhodnutí vypracovávat na základě vyjádření ŠÚPP.

6. Pozitivních změn bylo dosaženo i v problematice obnovy památek, především zachováním povinnosti projednání všech projektů obnovy a jejich změn během celého trvání akce.

7. Zvláště komplikovaná - při stávajícím nedostatku financí - je otázka poskytování příspěvku vlastníkům při obnově památek. Pro příští rok hrozilo nebezpečí, že při změně rozpočtových pravidel Okresních úřadů

dojde ke značnému omezení prostředků. Ze strany MK ČR bylo iniciativně navrženo, že příspěvky by byly poskytovány z rozpočtu ministerstva, patrně prostřednictvím odborných organizací památkové péče. Bude-li toto řešení akceptovatelné vládou, přinese nepochybně zlepšení finanční situace při obnově památek.

8. K jednoznačnému řešení se dosud nedospělo při projednávání novelizace § 13 (předkupní právo státu v případě památek). Zdá se však možná shoda formou kompromisu, který omezí toto právo státu pouze na movité památky a kategorii národních kulturních památek (s vyloučením dědičných převodů).

Stručnou informaci o doposud vykonané práci možno uzavřít několika povzbuzujícími konstatováními. To, že v žádném z projednávaných problémů doposud nedošlo k nepřeklenutelnému rozporu mezi náměty odborné komise a přístupem MK ČR, vede k závěru, že bude zřejmě možné vypracovat společný text novely zákona č. 20/1987, který zachová a posílí možnosti ochrany kulturního dědictví. Zasluhu na tom má nepochybně i pozitivní, konstruktivní přístup zástupců MK ČR, vedených náměstkem dr. L. Kratochvílem. Do Nového roku lze tedy i v této věci vstupovat s jistou nadějí.

OTEVŘENÝ DOPIS

V Praze dne 25. října 1993

Vážený pan
PhDr. Jindřich Kabát, ministr kultury ČR
Valdštejnské náměstí 4, Praha 1

Vážený pane ministře,
výbor Uměleckohistorické společnosti v českých zemích se na svém zasedání dne 21. 10. 1993 seznámil s některými Vašimi výroky (viz článek v Českém deníku z 21. 10. 1993, s. 8) kterými naznačujete, že odstupující členové Správní rady Národní galerie dostávají honoráře od dr. Jiřího Švestky. Vyžádali jsme si k této věci informace ze kterých vyplývá, že tomu tak rozhodně nebylo.

Přímé obvinění z korupce se hluboce dotýká profesionální cti těchto čelných představitelů dějin umění včetně předsedy naší Společnosti prof. dr. Petra Witulicha, Dr.Sc., ale zároveň i kreditu celého oboru, jehož zájmy profesní organizace jako UHS musí důsledně bránit. Považujeme za velmi znepokojující, že právě od ministra kultury zaznívají tato evidentně nepodložená obvinění odporující etice kulturních mezipředmětů vztahů.

Za výbor UHS:

Ivan Muchka
místopředseda
na vědomí: Český deník, Praha 1, Na Florenci 19

Jiří T. Kotalík
tajemník

Memorandum na ochranu kulturního dědictví České a Slovenské republiky

Pro připomínku toho, že se nejedná o jednotlivé zákony, nýbrž o vytvoření celkového příznivého prostředí pro movité kulturní předměty, uveřejňujeme rok staré memorandum. Posuďte sami, co z vyslovených námětů a jak se mezitím uskutečnilo.

Konfrontování s prudkým nárůstem krádeží předmětů kulturní hodnoty v církevních a památkových objektech i početnými loupežemi v muzeích a galeriích, se signály o množících se pokoutních archeologických výkopech, stejně jako s prakticky nepřehlédným vývozem těchto předmětů do zahraničí, vědomí si toho, že stejný osud často potkává i celé soubory předmětů navrácených v restitucích, které tak místo napravení křivd minulosti ochuzují národní kulturní dědictví, a upozorňování odpovědnými institucemi ze zahraničí, že tyto činnosti jsou často úzce spjaty s nedovoleným obchodem s narkotiky, obrací se plněním zasedání Čs. výboru Mezinárodní rady muzeí (ICOM) na své kolegy, na ministerstva kultury ČR a SR, vlády ČR a SR a na poslance ČNR a NR SR s doporučením na tato bezodkladná opatření:

- urychlené dobudování sítě pracovišť na dokumentaci ohrožených kulturních hodnot v úzké spolupráci s policií, celními orgány a v návaznosti na mezinárodní síť jako je Interpol, mezinárodní registr odcizených a pohřešovaných uměleckých a starožitných předmětů
- okamžité uplatnění těchto systémů a přednostní dokumentace ohrožených předmětů kulturní hodnoty ve všech odpovědných památkových institucích, muzeích a galeriích, zařazení tohoto úkolu mezi priority pracovního programu
- systematické pokračování prací (podmíněné uvolněním odpovídajících finančních prostředků) na zabezpečení církevních a památkových objektů ve veřejné správě, veřejných muzeí a galerií před vlopáním a také zajištění účinné osobní ostrahy
- přijetí zákona o předmětech kulturní hodnoty ve smyslu parlamentního doporučení Rady Evropy
- soustavný dohled nad stavem předmětů zapsaných do seznamu kulturních památek, vytvoření podmínek pro včasné restaurování a konzervování těchto objektů

- a ustavení funkce inspektorů, oprávněných k tomuto dohledu
- vytvoření finančních stimulů pro majitele předmětů těchto hodnot třeba formou odpisu z daní v poměru k vynaloženým nákladům na restaurování a konzervování
- zřízení fondu určeného k výkupu starožitných a uměleckých předmětů a přírodnin, jejichž vývoz do zahraničí by díky jejich mimořádné umělecké a kulturněhistorické či vědecké hodnotě výrazně ochudil kulturní dědictví České a Slovenské republiky
- podpora nabídky předmětů kulturní hodnoty veřejným muzeím a galeriím formou úpravy daně z příjmu v případě prodeje, resp. odpisu z daní v případě daru či odkazu těchto předmětů do veřejných sbírek
- očištění trhu se starožitnostmi a uměleckými předměty důsledným uplatňováním zákona o předmětech kulturní hodnoty a konvence UNESCO o vývozu, dovozu a přenosu vlastnických práv k předmětům kulturní hodnoty z roku 1970
- zpracování závazných kritérií pro vydávání koncesí pro subjekty činné na tomto trhu, uplatnění sankcí při případném porušení podmínek až po odejmutí koncese
- podpora celní kontroly ve smyslu těchto zákonů: členové Čs. výboru ICOM a pracovníci muzeí a galerií všeobecně jsou připraveni být celními orgány v tomto ohledu všemožně nápomocni
- doporučení legislativním a správním orgánům, aby k vyrovnání rozdílu cen v ČR a SR a v zahraničí byl na jejich vývoz z ČR a SR uvalen zvláštní vývozní poplatek, z něhož by měl být doován fond k výkupu starožitných a uměleckých předmětů a přírodnin.

Brno, 3. prosince 1992

Účastníci Valného shromáždění Čs. výboru ICOM

CEU - Library of the Central European University

Táboritká 23, 130 87 Praha 3

Vážení kolegové,

v knihovně Středoevropské univerzity v Praze je od září tohoto roku instalována databáze ArtIndex (ART) na CD-Rom. Tato databáze je k dispozici nejen studentům Středoevropské univerzity, ale i všem dalším uživatelům.

Protože věříme, že zejména knihovníci z knihoven, specializujících se na oblast umění by mohli mít zájem o rešerše z této databáze, poskytujeme Vám v příloženém materiálu stručnou informaci o databázi, její struktuře a způsobu provádění rešerší.

Budete-li mít o použití databáze zájem, obraťte se telefonicky na paní Nejedlou z knihovny Středoevropské univerzity (tel. 27 97 31), abyste si mohli dohodnout termín, na který Vám budou rezervovány počítač a CD-ROM. Těšíme se na Vaši spolupráci.

Za knihovnu CEU
Barbora Krutáková
ArtIndex je bibliografická databáze, která uvádí citace článků z více než 200 titulů periodik (včetně ročenek a muzejních bulletinů), publikovaných v angl., franc., ital., němč., jap., španěl., nizozemšt. a švédštině. Kromě článků indexuje ART také reprodukce uměleckých děl, které jsou publikovány v excerpovaných časopisech.

Databázi ART vydává firma T. H. Wilson. Periodika jsou indexována profesionálními knihovníky se specializací na oblast umění. Databáze je čtvrtletně aktualizována.

Národní galerie oznamuje, že z technických důvodů budou od 10. ledna do velikonocních svátků uzavřeny sbírky ve Sternberském paláci.

BULLETIN UHS 493 STRANA 10

M - Z

AUTOR: Ivan Muchka
NÁZEV: Konec kartoték, začátek databází?
Místo vydání: Praha, 1993

●

●

●

●

Minule jsme v Bulletinu probírali počítačové programy, sloužící k záznamu textu. Dalším typem programů jsou tzv. databáze. Oproti textovým editorům, které jsou okamžitě po spuštění připraveny zaznamenávat naše data, je nelze začít používat dříve, než je „připravíme k použití“ tzn. že nejprve musíme rozhodnout, jak strukturovat data, která chceme ukládat. Musíme sdělit počítači, jaká „pole“ („rubriky“, „políčka“, „kolonky“) chceme vytvořit. Tato skutečnost je i historikům umění známa již dlouhá léta a proto k oblíbeným sběratelským činnostem patří sbírání formulářů různých počítačových databází a jejich vzájemné porovnávání. Je to sice postup, který sám o sobě nevede ještě k cíli, ale může posloužit za základ, pokud se rozhodneme nějaký databázový soubor vytvořit. Počítač se nás pak ještě zeptá, zdá-li příslušné rubriky chceme vyplňovat pod sebou nebo vedle sebe ve sloupcích a pak se již na obrazovce objeví kartotéční list, dotazník, či tabulka s názvy rubrik tak, jak jsme je před okamžikem zadali. Jinak řečeno - počítač nás vede k tomu, abychom „namalovali“ formulář podle nějakého vzoru, který již používáme. Tato cesta je zcela přirozená a připomíná osvojení si textových editorů, které upomínají na práci s psacím strojem, i když ve skutečnosti pracují na principech, které nemají s psacím strojem naprosto nic společného. Tato dichotomie se u databázových programů stupňuje - podobnost s kartotékami je pouze „mechanickou“ podobností a pokud bychom za ní nepokročili dále, nebylo by naše počínání příliš produktivní. Většina lidí se správně domnívá, že pokud vloží do datáze příslušné údaje korektním - unifikovaným způsobem, může je kdykoliv znovu vyhledat, pokud zadá správně jméno, či jiné slovo, který hledá. To je samozřejmě pravda, ale počítačová databáze aspiruje na to být něčím víc. Data uložená do jednotlivých rubrik chápe jako *hodnoty* (values) a nabízí podle stupně vybavenosti celou škálu operací, které s těmito daty umí provádět. Velmi efektním příkladem takové operace je např. to, že počítač „vydá“, tzn. ukáže na obrazovce a vytiskne např. jen první znak ze slova v rubrice - této funkci můžeme využít, pokud např. v nějaké bibliografii má být uvedeno křestní jméno pouze zkratkou. Nebo může jméno, které bylo zapsáno do databáze minulými „vydat“ jako verzálky. Pochopitelně může jednoduše pole tisknout v libovolném pořadí - např. u jména začínat buď křestním, nebo příjmením, bez ohledu na to, v jakém pořadí jsou tyto údaje na obrazovkovém „formuláři“. Jinou vlastností je, že počítač pro určité účely „vydá“ údaje pouze z některých rubrik, tzn. že nemusí vždy tisknout vše, co je na „formuláři“ zaznamenáno.

Velmi primitivně si můžeme představit, že v počítači

jsou údaje uschovány na jakémsi „základním“, kompletním formuláři, a pro jednodušší operace pak již používáme „formuláře ad hoc“ - pro určitý konkrétní účel - např. jiný formulář pro zápůjčku exponátů, jiný pro jejich pojištění, jiný pro inventuru v depozitáři, jiný pro tisk katalogů apod.

Zápis dat.

Velmi podstatné rozdíly od ruční kartotéky ale začínají již při vytvoření záznamu

(„record“). Čím vyspělejší databázový software, tím více funkcí usnadňujících zápis nabízí. Výhodná a lehko zapamatovatelná je již funkce automatického opakování zápisu dat - buď z předchozího záznamu, nebo z libovolného záznamu, nebo z automaticky generovaného rejstříku a pod. Např. jestliže jsme již jednou do databáze zapsali např. jméno nějakého časopisu nebo instituce - počítač je pak na náš pokyn zapíše do dalšího záznamu, popř. i množiny záznamů sám. Není třeba zdůrazňovat, jak značně to urychluje a zřeteluje práci. Pokud do nějaké rubriky vypisujeme údaj, který je možný na začátku práce předdefinovat, pak počítač „nabízí“ tyto údaje při vyplňování a stačí „zaškrtnout“ nebo jinak potvrdit naši volbu. Přitom existuje rozdíl mezi potvrzením údaje, který vylučuje jiné předdefinované údaje (protože účel se nejčastěji používá takzvané radiové tlačítka) nebo nabídkovým menu, které umožní „zaškrtnout“ i více než jeden atribut z nabídky. Počítač navíc může automaticky upozorňovat na to, že jsme nějakou rubriku opomenuli vyplnit, provádět pravopisnou kontrolu záznamu, může dohlížet, aby údaj v určité rubrice byl „jedinečný“ tzn. aby nedošlo k nechtěnému opakování nějakých údajů, může kontrolovat, aby se hodnota v rubrice pohybovala pouze ve stanoveném rozmezí a pod. Pracujeme-li s více databázovými soubory, je možné, aby se údaje určitých rubrik vyplnily zcela automaticky z některých těchto souborů, pokud bude odpovídat určitý předpoklad o totožnosti údajů (look-up files). tzn. jestliže například ve dvou souborech je totožné IČO organizace, pak se automaticky doplní např. celá adresa této organizace z již vytvořeného souboru.

Důležitá je i možnost definovat v jakém pořadí se rubriky vyplňují, popř. přeskakují - tzv. cesta tabulátoru. Z rubriky do rubriky se totiž nepohybujeme kurzorem, ale tabulátorem.

Vyhledávání a třídění dat.

Vyhledávat a třídit můžeme i v textových editorech, ale nikoli v té podobě, v jaké to umožňují databáze. Nejjednodušším případem je vyhledávání podle „jména“ - stačí uvést i jeho část, pokud si např. nejsme jisti s jeho přesným zněním. U číselných údajů se velmi často uplatní hledání v rámci určitého rozsahu: od - do, větší než, menší než a pod. (samozřejmě je možné i vyhledávat např. rozsah v rámci písmen abecedy: a-m a pod.) Více představivosti již vyžaduje vyhledávání kombinací více požadavků z jedné rubriky nebo z různých rubrik, přičemž může jít o požadavek „kladný“ tzn. aby se určitá hodnota vyskytovala, ale i „záporný“, tedy aby se naopak určitá hodnota ve vyhledávaném vzorku nevyskytovala. Triviálním příkladem může být vyhledání adres cizinců z adresáře tím, že „skryjeme“, „opomeneme“ („omit“) adresy tuzemské. Tím, že opomíneme „Prahu“, dostaneme

automaticky adresy z venkova. Smysl má i zapojení nevyplněných rubrik - např. z množiny bibliografických záznamů dostaneme knižní práce jednoduše tak, že hledáme záznamy, kde není nic uvedeno v rubrice název časopisu. Není tedy třeba, abychom vytvářeli speciální rubriku udávající, zda jde o záznam knižního titulu, časopiseckého článku nebo sborníku.

Velmi efektní pokyn představuje automatické třídění. Nezáleží tedy na pořadí záznamů při zápisu. Třídění lze podle všech rubrik, které databáze obsahuje a to v libovolném pořadí - např. příjmení, jméno, rok narození, místo narození a pod. Vedle vzestupného a sestupného třídění existuje ještě třídění podle předdefinovaných hodnot - např. zlato-stříbro-bronz. Těmito vyhledávacími možnostmi, se vlastně z jedné databáze stává množina různých kartoték - např. autorů, názvů, nakladatelů, syžetů, chronologií a pod. Časem zjistíme, že užitečné mohou být i údaje, který počítač také zaznamenává automaticky, totiž datum vytvoření záznamu, datum poslední změny, jméno zpracovatele, pořadové číslo záznamu a pod. Rychlost seřazení se většinou pohybuje v řádu několika sekund. Složitější databáze nabízejí i různé třídící pořadí podle různých národních abeced.

„Tiskové sestavy“

Vybrané a seřazené záznamy lze prohlížet na obrazovce, popř. vytisknout. Základním rozdílem oproti klasickému kartotéčnímu listu je skutečnost, že do jedné rubriky lze zapsat proměnlivé množství textu (až do rozsahu desítek stran) a není tedy vůbec důležité, jak velké místo na obrazovce rubrika zaujímá. V případě delšího zápisu totiž začne přidávat řádky podle potřeby; v okamžiku, kdy přejdeme do další rubriky, tak se ta předcházející „zabalí“, „smrskne“ na původní velikost. Není tedy třeba se předem vůbec zabývat problémem, s jak dlouhými větami do jednotlivých rubrik počítáme.

Důležité je si uvědomit, že i zde (nejenom u textových editorů, u kterých jsme se o tom zmiňovali minule) platí „ekologická“ zásada, že není třeba tisknout velikostí, která je dobře čitelná na obrazovce, ale podstatně úspornějším tiskem. Takový formulář není v měř. 1:1 na obrazovce již čitelný, ale kvalitní inkoustová nebo laserová tiskárna jej ještě brilantně zvládne. Složitější tiskové sestavy pracují s pojmy jako je titulní záhlaví, záhlaví, úvodní hlavní souhrn, hlavní část („tělo“), koncový hlavní souhrn, zápatí a titulní zápatí. Takový tiskový výstup může mít i pořadová čísla záznamů (která nemusí odpovídat „původnímu“ pořadovému číslu, pokud jsme provedli určitý výběr a neřídíme se podle záznamů). Přitom např. seřazení rubrik do sloupců neznamená, že bychom nemohli mít rubriky, vztahující se k stejnému záznamu, nadefinované do více řádků pod sebou a jednotlivé záznamy odděleny např. rozdílným pozadím, výplní, ohraničujícími čarami a pod. Je třeba to konstatovat proto, že když počítačový program nabízí jako jednu z možných variant výstupních sestav sloupcový výpis, tak to neznamená, že to musí být jen sloupcový výpis, na jaký jsme dosud zvyklí z manuálně vyplněných formulářů.

Všechny dosud vyjmenované operace je možné sdružovat do určitých kroků - vyhledávacích, třídících a „nastavovacích“, které je pak možné „uložit“ jako tzv. makro, tzn. že po zmáčknutí příslušného „tlačítka“ na formuláři (např. s nápísem nebo ikonou pro tisk), se všechny tyto kroky provedou automaticky.

Přístupová práva

Náročnější databáze umožňují hierarchicky velmi přesně stanovit jednotlivce a skupiny uživatelů z

hlediska jejich užívání práv - pouze čtení dat nebo možnost zápisu a modifikací. Systém hesel zabraňuje prohlížení databáze nebo její části nepovolaným. Tímto databázovým minimem jsme si ale vysvětlili zatím jen určité odlišnosti databází od klasických kartoték; na zodpovězení otázky v nadpisu článku je však třeba říci ještě něco navíc. Rozchod s tradiční představou listového katalogu se ovšem těžko demonstruje tehdy, je-li např. adresář pouhou grafickou kopií kartiček spirálového telefonního seznamu - „posledního“ hitu v pořadačové technice, který k nám

- neexistuje mechanická kartotéka, kde bychom „přilepovali“ magnetické pásky se zvukem nebo videem. Počítačový program se přitom ovládá opět „tradičními“ prostředky - na obrazovce se objeví tlačítka pomyslného magnetofonu a záznam může začít. Po nahrávce pomocí vestavěného nebo externího mikrofону si záznam přehrajeme a pokud je v pořádku, tak jej nazveme příslušným názvem a uložíme. V tom okamžiku se na kartičce automaticky objeví ikona reproduktoru a při listování kartotékou pak klepnutím na ikonu spustíme příslušné zvukové

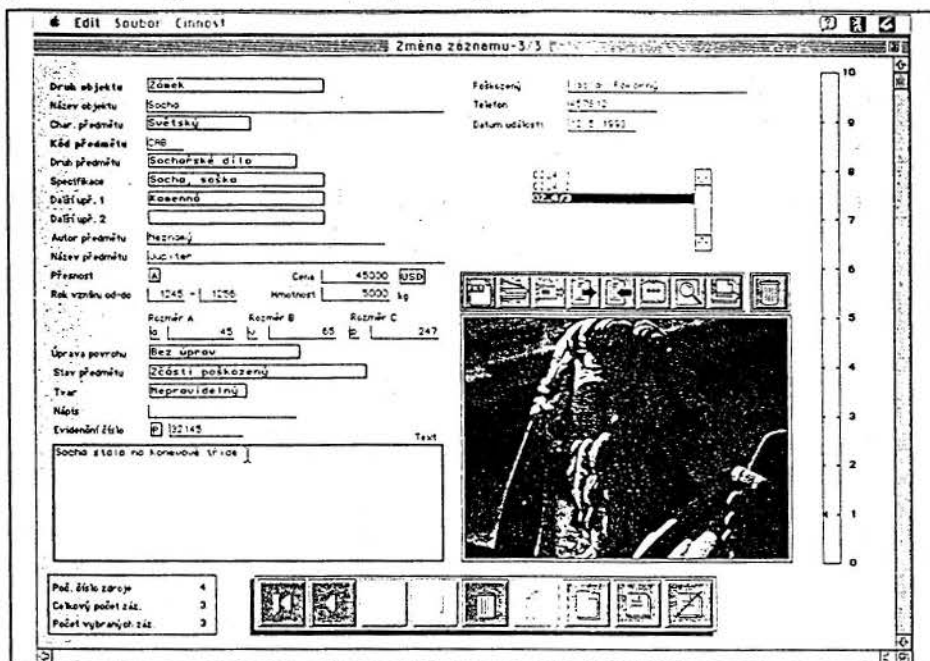
kapacitou v řádu stovek MB. A ti, kdo o záznam zvuku zatím nemají zájem, si mohou alespoň uvědomit nutnost rozdílného teoretického přístupu k tradičnímu pojmu „kartotéka“.

Obrazové databáze

Problém se záznamem a editací obrazového dokumentu či informace je podmíněn jednak obdobnými technickými předpoklady, jako jsme právě uvedli v případě záznamu zvukového, ale navíc má i další „rozměr“ jde o jemnozrnost, ostrost a barevnou věrnost obrazu.

Otázka multimediální databáze - souvisí se změnou chápání obrazovky jako optického media - při čtení textu v knize či novinách textu jsme obvykle spokojeni s rozlišovací schopností 300 bodů na palec (dpi= dots per inch [2,54mm]) tzn. že nejmenší zobrazovací bod má velikost 0,085mm, jinak řečeno na 1mm vychází zhruba 12 bodů. Rozlišení textu na obrazovce je ovšem podstatně menší, cca 72 bodů na palec = jde tedy vlastně o tiskářské body - dnešní standardní obrazovky mají rozlišení jeden bod=0,28 mm, tzn. zhruba 4 body na milimetr (nadstandardní mají 0,24). Kvalita zobrazení ovšem souvisí ještě s dalšími technickými vlastnostmi obrazovek, nicméně rozlišení v bodech patří k základním parametrům, které se při nákupu monitoru uvádí. Jestliže bychom chtěli mít z obrazovky pocit jako z tištěného papíru, potřebovali bychom cca 4x lepší rozlišovací schopnost - jakmile bude takové jemnozrnosti dosaženo, padne argument, že při čtení na obrazovce si člověk kazí oči (pro jednoduchost opomíjíme otázky jasů, kontrastu, blikání obrazovky apod). Pro prohlížení vizuálních záznamů, které by byly srovnatelné s kvalitní fotografickou zvětšeninou, by bylo zapotřebí ještě nějaký ten bod přidat. To vše ovšem platí za předpokladu zobrazení ve formátu 1:1. Pokud máme dost velký monitor, (16", 21") můžeme text i fotografii prohlížet v určitém zvětšení a tím kompenzovat menší „ostrost“ obrazovky. Předpokládá to samozřejmě, abychom fotografii do paměti počítače zaznamenali v maximální možné rozlišovací schopnosti (profesionální skenery pracují s rozlišením až cca 5000 dpi). To tedy znamená, že technicky je možné pokládat záměnu listu papíru za monitor počítače za možný a reálný - a do budoucna se budeme moci zamýšlet zcela reálně nad „náhradou papírového media obrazovkovým“. Ekologické důvody pro to mluví dostatečně jasně. Pokud někomu připadá, že jsme se v „osvětovém“ výkladu a principech databází příliš věnovali technickým podrobnostem, pak na to má samozřejmě právo. Na rozdíl od úvah o tom, jak má vypadat ten „jedinec správný“ kartotéční údaj o obrazu, knize či umělci, jde však o fakta objektivního rázu, o kterých není třeba do budoucna vést diskuse či spory. Jsou dány tak, jak jsou dány, jsou úrodnou půdou, do které je možné zasít jak zrnka pšenice, tak i koulí, popř. dokonce dračí zuby. To však již není starost autora těchto řádků.

Repr.: MacArt, autor: Integrate, a.s. Praha

zatím bohužel stále nedorazil - kartičky jsou tam bezpečně na spodní kolejnice (drátech a pod.) a je možné kdykoliv zařazovat a vyjímát další - odstraňuje se tím základní vada všech telefonních sešitků s fixním rozsahem pro každé písmeno, bez ohledu na to, že osob od K je neporovnatelně více než od W, popř. X a Y.

Taková listovnice je sice nepochybně krokem vpřed, protože ji máme v případě spuštěného počítače stále k dispozici, ale stále nás vlastně utvrzuje v přesvědčení, že počítač jenom napodobuje klasické listové adresáře, diáře, telefonní seznamy a pod. Pokud má příslušný počítačový program možnost vkládat obrazové informace, pak to můžeme přirovnat k nalepení fotografie do rohu karty a jsme zase tam, kde jsme byli.

Multimediální databáze

Kartotéky (angličtina má nesporně bohatší terminologickou škálu: srv. file, card index, card file, stack), fototéky, diatény, páskotéky, fonotéky mají určité společné základy a zásady. Zatím jsme si však představovali spíše klasickou listovnici s textovými záznamy. Přesto jsme již zde mohli pozorovat řadu odlišností od práce s ruční kartotékou s ručně nebo psacím stojem vyplněnými listy. Databáze ale nezaznamenávají jen texty, ale data obecně. Tedy také zvuk, obraz a film - tzv. multimédia. Dnešní vývoj pak jednoznačně směřuje k multimediálním databázím. Abychom porozuměli „metodickým“ odlišnostem mezi manuální a elektronickou kartotékou, pak je užitečné zmínit se i o nich, i když s vybudováním takové multimediální „théky“ zatím třeba nepočítáme.

Fonotéka

Můžeme začít stručnou informací o záznamu zvuku, který představuje větší rozchod s tradiční představou

záznamy. Součástí programu může být ale i funkce „editování“ zvuku - v podlouhlém poli je vidět grafický záznam zvuku, kde se „tichá“ místa blíží vodorovné ose - ty pak můžeme zkracovat a nastavovat běžným označováním myši, jako to děláme s textem. Označené místo si před editací můžeme přehrát, abychom měli jistotu, že jsme nevystříhali něco jiného. Také můžeme na pozici cursoru v podlouhlém poli vkládat další zvuky - např. slovo do hudby a pod. Smyslem těchto řádků není přeskochit z tématu databází do programů pro střih a mixáž filmů a hudby, které tvoří samostatnou kapitolu v dnes již nepřeberné škále počítačových aplikací, ale jen ukázat, že ani v tomto případě nemá smysl počítač předem redukovat na funkci klasického magnetofonu. Bohužel to ovšem platí i v opačném smyslu - ukládání zvuku je v podmínkách dnešních nám dostupných počítačů určitou exkluzivitou - to je dáno parametry digitálního záznamu - pro špičkovou kvalitu je totiž třeba počítat s tím, že jedna minuta zabírá cca 1MB (při nabízené komprimaci 6:1, která je postačující pro mluvené slovo, je to cca 200 kB). Pro záznam je pak třeba mít tak velkou operační paměť, která by odpovídala délce příslušného záznamu - dnešní 1-2 MB RAM pro to skutečně nejsou tím vhodným prostředkem. Máme-li ovšem na mysli např. výslovnost slova či idiomu v cizích jazycích, popř. ukázkou zvuku konkrétního hudebního nástroje, záznam několika taktů konkrétní skladby a pod., pak jsou pro to použitelné již i dnešní nízkovýkonné počítače, kterými jsme u nás obklopeni. Resumé tohoto exkursu je myslím jasné - Pokud bychom se rozhodli pro budování profesionální „audiokartotéky“, pak jsou předností počítače již dnes nesporné - podmínkou by byl počítač s poměrně zapsnou operační pamětí - v řádu desítek MB a externí paměťové médium typu přenosných disků s

BULLETIN UHS 4/93

Ročník 4, číslo 4/1993. Vychází 4x ročně.
Vydává výbor UHS. Dne 31.12.1993
Redakce: D. Barčová, M. Judlová, L. Konečný, I. Muchka, R. Prahl
Zahr. korespondent: M. Simons (Amsterdam)
Grafická úprava: I. Muchka
Adresa: ČDÚ, HUSOVA 4, 110 00 PRAHA 1
Tel + Fax: 2422 9436
Sazba Times CE, Tisk LaserWriter II NTX, Apple Computer
ISSN: 0862-612